

אדריכלות נוף

ביטאון האיגוד הישראלי של אדריכלי נוף

99 ⁰⁹/₂₆

לאיגוד הישראלי
של אדריכלי נוף

בין השראה למציאות שותפות שיוצרת סביבה עם משמעות

חדש

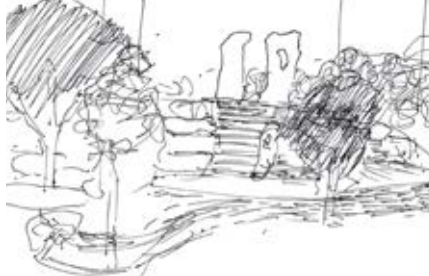
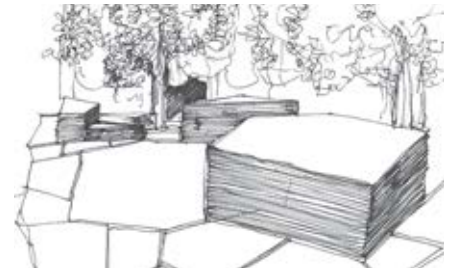
הקטלוג האדריכלי החדש
2026 חוץ
אקדשטיין

אקדשטיין
מסורת של חדשנות

סירקו לצפייה והורדת
הקטלוג האדריכלי החדש

לרגל 75 שנות עשייה של איגוד אדריכלי הנוף ועיצוב המרחב הישראלי, אקדשטיין גאה להצדיע לכם, השותפים שלנו לדרך. מתוך מסורת של חדשנות, אנו משיקים את הקטלוג האדריכלי החדש לריצופי חוץ 2026. קטלוג המוקדש כולו להשראה, ידע מקצועי ו-Case Studys כדי שנמשיך ליצור יחד סביבה עם משמעות.

גן סלעי ארץ ישראל. פארק הירקון. תכנון: אדר' נוף גדעון שריג

תכנון והקמה: 1985 - 1990 בקירוב | גיאולוג מלווה: עקיבא פלכסר
פיקוח צמוד: מירה יעקבסון, במסגרת היותה שכירה במשרד ג. שריג | איורים וצילומים: מירה יעקבסון.

האיורים נוצרו במהלך עבודות ההקמה, ככלי מנחה לאופן הצבת הסלעים בגן. לצד היות הגן מעיין תצוגה לימודית של מבחר כל הסלעים המצויים בארץ למלוא אורכה ורוחבה, יש בתוכנית הכללית ובהצבת הסלעים גם היבטים פיסוליים שונים ואזכור נופי תרבות מקומיים כגון בוסתנים וכרמי גפנים. יותר מכל בולטות המחוות למבנים מגליתיים קדומים מהארץ ומהעולם. האתר סטונהנג' (Stonhenge), גלגל רפאים (רוג'ום אל הירי) ואלפי הדולמנים שפרושים בגולן ועל פני מדרונותיו המערביים, ברמת כורזים ובצפון עמק החולה, מהווים מקור השראה עיקרי. הצילומים המצורפים - מתקופות שונות במהלך כשלושים וחמש השנים שחלפו, ממחישים את תהליכי ההשתנות וההתבגרות של הגן. חלקם צפויים ומבורכים וחלקם פחות.

75 שנה לאיגוד הישראלי של אדריכלי נוף - גליון מיוחד

"יש מאין": על המקום והמקומי בנוף הישראלי

פרופ' אליסה רוזנברג, עמ' 36

לדורות הבאים

אדר' נוף רויטל שושני, עמ' 38

הללויה אנחנו בני שבעים וחמש!

אדר' נוף ירמי אפשטיין, עמ' 40

תמונת עתיד - מחשבות על אמון, קהילה

ואדריכלות נוף בישראל

אדר' נוף רז מטלון, עמ' 42

מקום לגדול

אדר' נוף מור נבון גוליק, עמ' 45

הוראת אדריכלות הנוף בישראל כמפתח לביסוס המקצוע

אדר' נוף פרופ' טל אלון-מוזס, עמ' 22

כך שינה תפקיד חדש במשרד השיכון את מעמד אדריכלי הנוף בתכנון העירוני

אדר' נוף אילנה אופיר, עמ' 24

אדריכלות נוף של דרכים בישראל

מהנדסת נוף לתכנון נוף וסביבה

אדר' נוף אבינועם אבנן, עמ' 26

שנות ה-90 ברשות הגנים הלאומיים

אדר' נוף רחלי מרחב, עמ' 30

בקעת הקהילות ביד ושם: מסע עכשווי ברוח התקופה

אדר' נוף נורית ליסובסקי, עמ' 33

75 שנה לאיגוד הישראלי של אדריכלי הנוף

אדר' נוף ד"ר מיכל ביטון ואדר' נוף פרופ'

טל אלון-מוזס, עמ' 5

75 שנה לאיגוד הישראלי של אדריכלי הנוף

ציר זמן, עמ' 6

מפגש יושבי ראש האיגוד לדורותיהם

מיכל ביטון וטל אלון-מוזס, עמ' 12

צבי מילר - מאבות אדריכלי הנוף בארץ

שיחה עם בנו אדריכל הנוף יורם מילר

מיכל ביטון וטל אלון-מוזס, עמ' 17

תמורות באדריכלות הנוף הישראלית,

מעיצוב גנים לתכנון משאבי הנוף הפתוח

פרופ' שאול עמיר ופרופ' מתניה ז"ק, עמ' 20

שער: קולאז' 75 שנה לאיגוד. עיצוב גרפי: ליאת אפל

עריכה לשונית: עופר אדר

עיצוב גרפי: סטודיו ליאת אפל

הפקה והוצאה לאור: נובל גרין בע"מ

טל: 03-5467485, נייד: 052-2451092

nurit-l@zahav.net.il

המודעות הן על אחריות המפרסמים בלבד. המאמרים בעיתון זה הם על אחריות כותביהם בלבד ומביעים את דעתם ולא את השקפת המערכת. המערכת אינה אחראית להם.

יושבת ראש האיגוד: טלי מרק

igudnof@gmail.com

אתר איגוד אדריכלי הנוף:

www.land-arch.org.il

עורכות: ד"ר מיכל ביטון, פרופ' טל אלון-מוזס

ad.nof.magazine@gmail.com

מערכת מייעצת: פרופ' טל אלון מוזס,

ליטל פרידלר, טלי מרק, תמר פוספלד דראל,

ד"ר גלעד רונן, זהר ארני

אדריכלות נוף

ביטאון האיגוד הישראלי של אדריכלי נוף

נתיבות פיתוח שכונה חדשה

אבנים מסדרת כרם
במידות 12.5/12.5/7 ס"מ
בגוון אפור גרניט SW

בשילוב אבנים
מסדרת פסגות מחובר
בגוון שחור

בונים אתנו ירוק

הגיליון נערך על ידי אדר' נוף ד"ר מיכל ביטון ואדר' נוף פרופ' טל אלון-מוזס

A החברים המייסדים: משמאל לימין למטה: אלימלך אדמוני, משה כבשני, ליפא יהלום, יצחק אנוביץ, שלמה וינברג-אורן, רומן פייגלסון, מאיר ויקטור
משמאל לימין למעלה: יחיאל סגל, חנה קורץ-הופרט, חיים לטה, אברהם קרון, יעקב ניצן, דב בניהו, צבי מילר

בראשון במרץ 1951 התאספו במלון בנתניה 19 אדריכלים-גננים, 18 גברים ואשה אחת, בכנס שציין את הקמתה של אגודת אדריכלי גנים בישראל. חלקם רכשו את השכלתם בבתי ספר מקצועיים באירופה, אחרים במקווה ישראל. מרביתם עבדו כגננים וכמתכננים בהתיישבות העובדת, ואחרים כעצמאים בערים וכמנהלי מחלקות גינון בעיריות. איחודה אותם השאיפה לכוון את מקצוע תכנון הגנים והנוף בישראל. הם חתרו למצוינות מקצועית, להכרה חוקית וציבורית, וליצירתה של קהילת עמיתים. הישיבה של הקבוצה חקוקים לעד בנופי הארץ המגוונים. חלקם נדמים כאלו היו כאן תמיד - כטבע המקומי. באחרים, ידו של המתכנן ניכרת ולעיתים גם שמו. בניגוד למדינות רבות בעולם, לאדריכלי הנוף בישראל מעורבות יוצאת דופן במגוון פרויקטים במרחב העירוני, הכפרי והפתוח. לצידם של המתכננים פעל בנחישות רבה האיגוד, שהחל משנת 1972 נקרא האיגוד הישראלי של אדריכלי נוף. מזכירות האיגוד וראשיו דאגו לתעריפים הגנים ומוסכמים על מוסדות התכנון, לרישום ולרישוי של חברי האיגוד בפנקס האדריכלים והמהנדסים, לתקנון אתי מחייב לכל חברי האיגוד ולהקמת מוסדות הכשרה מקומיים לאדריכלות הנוף.

השיכון, משתפת תובנות ומסקנות; **אדריכל הנוף אבינועם אבנון** דן באתגרים עימם התמודד בעת עבודתו במע"צ; ואילו **אדריכלית הנוף רחלי מרחב** שהיתה אדריכלות הנוף של רשות הגנים הלאומיים, חותמת חטיבה זו בתיאור עבודתה בשנים של פריחה בתכנון הגנים.

כיצד התפתחה אדריכלות הנוף בישראל מיצירת נוף מומצא להתחברות לנוף המקומי מתארת **אדריכלית הנוף פרופ' אליסה רוזנברג**. לצידה, שואלת **אדריכלית הנוף פרופ' נורית ליסובסקי** מה עלה כיום בגורלם של הגנים האיקוניים בעקבות התערבות תכנונית בוטה בבקעת הקהילות שתכננו ליפא יהלום ודן צור ביד שם.

אדריכלית הנוף רויטל שושני משתפת את פועלה באיגוד לאורך השנים במיזמים חברתיים מקצועיים, ואילו **אדריכל הנוף הוותיק ירמי אפשטיין** פורש את תלואותיו של אדריכל הנוף בימים עברו, רובן עדיין נוכחות בימינו אנו בלבוש חדש.

לסיום, מביאים **אדריכלי הנוף רז מטלון ומור נבון** מחשבות ודוגמאות לעשייה עכשווית עם המבט לעתיד. מטלון בהשפעת ארועי ה-7 לאוקטובר ונבון בהשפעת מגוריה באוסטרליה.

המאמר הבא מזמן לנו התבוננות בראשית פעילות האיגוד בשנות החמישים דרך נאומו של צבי מילר בפני באי כינוס איפל"א בוינה ב-1954. מילר שימש כיושב ראש האיגוד בשנים 1984-1989 וכנשיא איפל"א - האיגוד הבינלאומי של אדריכלי הנוף (1982-1986).

יותר מ-40 שנים מאוחר יותר, **פרופ' שאול עמיר**, ראש המסלול לאדריכלות נוף בטכניון דאז, שירטט חזון עתידי למקצוע בדברים שנשא עם פתיחת התערוכה "מראה מקום" בגלריה של אוניברסיטת תל אביב. בתערוכה הציגו לראשונה ארבעה אדריכלי נוף מובילים את עבודותיהם (ליפא יהלום ודן צור, שלמה אהרונסון, גדעון שריג ויעל מוריה). על דבריו מגיבה ראשת המסלול כיום, **אדר' הנוף פרופ' מתניה ז"ק**.

על ההיסטוריה של הוראת אדריכלות הנוף בישראל כותבת **אדריכלית הנוף פרופ' טל אלון מוזס**, אשר בחנה מסמכים היסטוריים בארכיונים של פרופ' שאול עמיר ושל הטכניון.

שלושת המאמרים הבאים מציגים את עבודתם של אדריכלי הנוף במגזר הציבורי. **אדריכלית הנוף אילנה אופיר** - אדריכלית הנוף הראשונה במשרד

במלאת 75 שנים להקמת האיגוד וכ-100 שנים להגעתם לישראל של ראשוני האדריכלים-גננים, גיליון זה חוגג את הישגיו ואת אתגריו של המקצוע בעבר, בהווה ועם מבט לעתיד. מאחר וקצרה היריעה הנוכחית לסכם שנים כה רבות של עשייה, בחרנו להציג היבטים שונים בהתפתחות המקצוע בישראל, ותרומתו של האיגוד לקידומו. בין הכותבים אדריכלי נוף שתרמו רבות לפעילות האיגוד והתפתחות המקצוע, בעבר ובהווה. מאמרם עוסקים בחמישה תחומים עיקריים: **התמסדות המקצוע וההכרה בו; התפתחות ההשכלה המקצועית; נוכחות אדריכלי הנוף במוקדי התכנון הארציים; פעילות חברתית וציבורית; מגמות ואתגרי העתיד.**

בפתח הגיליון מובא TIMELINE עשיר המציג יחדיו ציוני דרך בהתפתחות האיגוד, עבודות של אדריכלי נוף רבים, וכן ציוני דרך בהתפתחות המקצוע.

לאחריו מוצג סיכום דיון שנערך עם יושבי ראש האיגוד לדורותיהם ועם אדר' הנוף אריאל ברנט - מזכיר האיגוד לאורך שנים רבות. המשתתפים התבקשו להיזכר בהצלחות, בכישלונות ולציין תובנות לעתיד.

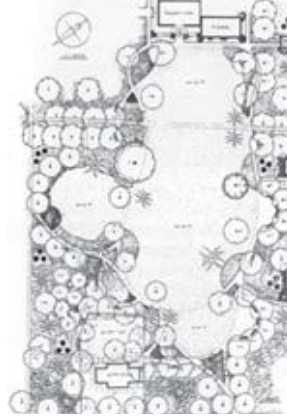
עריכה: טל אלון-מוזס, עריכה גרפית: ליאת אפל

1960
מילר בלום
הטכניון, חיפה

1960
יהלום צור
אוניברסיטת ת"א

1955
יצחק קוטנר
הגן המרכזי, נוה איתן

1953
מילר בלום
רחבת צ'רצ'יל, הטכניון, חיפה

1953
שלמה וינברג-אורן
נתניה

1951
כנס היסוד של האיגוד,
או בשמו הקודם
"אגודת אדריכלי גנים בישראל"

1951
יהלום צור
גן הזכרון, כפר סבא

1960

1950

1965
מילר בלום
ראש הנקרה

1965
יהלום צור
קיראון

1965
מילר בלום
מוזיאון ישראל,
ירושלים

1961
משה כבשני
גן הבנים, רמת גן

1954
יהלום צור
גן השלושה - הסחנה

1954
משה כבשני
גן אברהם, רמת גן

1954
אברהם קרוון
גן התקווה, ת"א

1952
האיגוד מתקבל
כחבר ב-IFLA
(הפדרציה הבינלאומית של
אדריכלי נוף)

1952
אברהם קרוון
גן העצמאות, ת"א

1977
נפתח המסלול לאדריכלות נוף
בפקולטה לארכיטקטורה בטכניון

1977
מילר בלום
טיילת בת גלים, חיפה

1974
התואר "אדריכל נוף" הוכר
בחוק המהנדסים והאדריכלים

1974
ארי ארמוני
כיכר כופר הישוב, רמת גן

1974
גדעון שריג - פארק גורן

1971
יהלום צור זוכים בפרס קרוון
על תכנון גן סאקר בירושלים

1971
מילר בלום
בית הנשיא, ירושלים

1967
שמורת עיון
סגל דקל

1970
תכנון נוף
חי-בר, יוטבתה

1970

1979
פולק פרוכטר זוכים בפרס
קרוון על עיצוב סביבה וגן
בית הספר הריאלי בחיפה

1979
יוסף סגל ותכנון נוף
פארק הירקון, ת"א

במהלך שנות ה-70
הלל עומר
גן צ'ארלס קלור, ת"א

1975
חיים לטה זוכה בפרס קרוון
על מפעל חיים

1976
תכנון נוף
פארק אדית וולפסון, ת"א

1973
אדריכלות הנוף מוכרת כמקצוע
בעל זכות רישום ורישוי
בפנקס המהנדסים והאדריכלים

1973
צבי דקל זוכה בפרס קרוון על
תכנון שכונת אבישר בערד

1973
מילר בלום
כיכר יד לבנים, הרצליה

1973
שלמה אהרונסון וקק"ל
ציר נופש ארצי

1968
פולק פרוכטר
בית הבראה, זכרון יעקוב

שנות ה-60
אדם שדמי
משמר העמק

1989
ליפא יהלום
מונה ליו"ר האיגוד

1989
אהרונסון
טיילת שרובר, ירושלים

1989
תכנון נוף
טיילת אלברט, מצפה רמון

1991
יהלום-צור
עין עבדת

1983
אהרונסון
פארק ספיר

1983
מאיר ויקטור זוכה בפרס
קרוון על מפעל חיים

1980
גדעון שריג
חופי מזרח הכנרת

1980
חיים כהנוביץ
גן זכרון, דפנה

1990

1980

1992
גדעון שריג זוכה
בפרס קרוון על
תרומתו לאדריכלות
נוף בארץ

1992
ברוידא מעוז
מעלה עקרבים

1992
יהלום צור
בקעת הקהילות

1990
אהרונסון
פוספטים

1990
תכנון נוף
פארק תמנע

1986
הממונה על ההגבלים העסקיים
מאשר "תקנות ותעריף
אדריכלות נוף" של האיגוד

1990-1980
אהרונסון
תמ"א 22

1986
ארי ארמוני
גן פסלים, כפר תבור

1982
צבי מילר
נבחר כנשיא עולמי
של IFLA

1984
צבי מילר מונה
כיו"ר האיגוד
אריאל ברנט מונה
כמזכיר האיגוד

שנות ה-80
משה קיני
קיבוץ ברעם

1988
מילר-בלום זוכים בפרס קרוון
על תכנון מצפור נוף ברמת
הדר בחיפה

2001
משרד תכנון נוף (דקל, מילר
וזאבי) זוכה בפרס קרוון על
תכנון גן זכרון בראשל"צ מערב

2001
עדן, זיו ופרטו זוכים בפרס
קרוון על תכנון טיילת חומת
הים של יפו העתיקה

2001
גרין ואיזנברג זוכים בציון
לשבח (פרס קרוון) על תכנון גן
פרטי בטלביה בירושלים

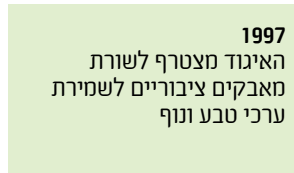
1999
אהרונסון
טיילת אילת

1999
גדעון שריג
שדרות רוטשילד, ת"א

1997
סטודיו (פרידברג, שחר, קוץ)
פארק עמק החולה, מודיעין

1997
האיגוד מצטרף לשורת
מאבקים ציבוריים לשמירת
ערכי טבע ונוף

1997
שלמה אהרונסון זוכה בפרס
קרוון על תכנון כיכר הכניסה
לאוניברסיטת בן גוריון

1997
מוריה סקלי זוכים בציון לשבח
(פרס קרוון) על גן האהבה
והשלום, גני תקווה

1995
טוך סרגוס
שביל עמי, הירדן

1995
אהרונסון
מחלף שער הגיא

1995
גדעון שריג
גן דובנוב, ת"א

2000

2000
אילנה אופיר
גן נחושים

2000
גדעון שריג
גן הבנים, פארק הירקון, ת"א

2000
משה לנר
שמורת נחל תנינים

1998
יהלום צור זוכים
ב"פרס ישראל" באדריכלות

1998
רחלי מרחב מונתה ליו"ר האיגוד

1998
גדעון שריג
גן הסלעים, פארק הירקון, ת"א

1998
מוריה סקלי, גן לאומי בית שאן

1998
רויטל שושני, מחלף גנות

1996
ביוזמת האיגוד תוקן סעיף 3
בתקנות המהנדסים
והאדריכלים (רישוי וייחוד
פעולות), המייחד פעולות
תכנון מבנים ומכלולים
בשטחים ציבוריים פתוחים גם
לאדריכלי נוף רשוי

1996
יגאל שטיינמץ
גן שבזי רחובות

1996
גדעון שריג
פארק רעננה

לאיגוד הישראלי של אדריכלי נוף

2004
תמר דראל-פוספלד - כביש 6, עירון-שורק ניהול, פיתוח ושיקום הנוף

2005
זכיה בפרס קרוון על פיתוח ושיקום הנוף במקטע עירון-שורק

2005
משה לנר - שדרוג מסילת הרכבת לירושלים

2005
גרינשטיין הרגיל המושבה הגרמנית, חיפה

2003
יעקב פוקס - גן גונדה, ת"א

2003
קו בנוף גן החושים, ב"ח תל השומר

2001
גדעון שריג מונה ליו"ר האיגוד

2001
נוסד בטאון האיגוד, אדריכלות נוף

2009
גיל הרגיל מונה ליו"ר האיגוד

2009
גרינשטיין הרגיל זוכים בפרס קרוון על תכנון פארק הכס בחיפה

2009
צורנמל טורנר מלון קינג דייויד, ירושלים

2011
ברוידא-מעוז זוכים בפרס קרוון על תכנון פארק רידינג וטיילת החוף הצפוני, ת"א

2010

2000

2006
האיגוד עובר מ-IFLA אסיה ל-IFLA אירופה

2007
חנה יפה זוכה בפרס קרוון על תכנון פארק נשר

2007
ברקן אלחייני מגדלי אור, ת"א

2008
אב אדריכלות נוף שדרת אמיר, חדרה

2004
תמר דראל פוספלד מונתה ליו"ר האיגוד

2004
קו בנוף פארק גלית, ת"א

2004
אהרונסון נתב"ג

2004
אמיר מילר גן הפעמון, באר שבע

2002
בהזמנת האיגוד מתפרסם הספר Dreaming Gardens מאת קנט הלפנד אודות אדריכלות הנוף בישראל

2002
דפנה גרינשטיין מונתה ליו"ר האיגוד

2002
ברוידא מעוז מרכז דניאל, ת"א

2009-2004
גרינשטיין הרגיל מקטע 18, כביש 6

2010
איזי בלק מודיעין כניסה

2010
דני קרוון ותמא כיכר הבימה, ת"א

2010
מוריה סקלי כיכר ביאליק, ת"א

2021
מוריה אדריכלים זוכים בפרס קרוון על תכנון כיכר דיזנגוף בת"א

2019
וינר, וינשטיין וועדיה זוכים בפרס קרוון על תכנון עמק הצבאים בירושלים

2015
משרד אהרונסון זוכה בפרס קרוון על תכנון פארק הרצליה

2013
אביגדור, דקל, זאבי זוכים בפרס קרוון על תכנון פארק המסילה בירושלים

2013
צורנמל טורנר - פארק וולקני, אביטל

2019
לרמן בן שושן
תכנית אגנית נחל ציפורי

2023
נפתח המסלול לאדריכלות נוף באקדמיה לאומנות, בצלאל

2021
אמדו אדריכלות נוף - נחל שורק

2019
רחל וינר - חורשת הירח, ירושלים

2017
איזנברג זוכה בפרס קרוון על תכנון גן קריית ספר בת"א

2019
טון-סרגוסי
פארק הנחל אור ים

2023
לוטן זוכים בפרס קרוון על תכנון הפארק האקולוגי בהוד השרון

2020
צ. סלר סלומון, בשיתוף עם עפר מרגלית - קרית עתידים, ת"א

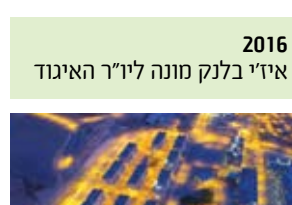
2020

2025
אורבנוף זוכים בפרס קרוון על תכנון טיילת המצוק בפארק החופי

2018
רם איזנברג
פארק גבעת האותיות, בית שמש

2016
איזי בלנק מונה ליור האגוד

2016
איזי בלנק וירון ארי
עיר הבהדים

2014
ברמן ברוט - סיטי פארק, באר שבע

2014
מילר בלום - טיילת חוף הכרמל, חיפה

2014
צור וולף - מתחם שרונה, ת"א

2014
זק רייכר
רחבת מרכז האומנויות, ירושלים

2016
אורבנוף
פארק הציפורים, עמק חפר

2014
ליאב שלם
בריכת חורף, ת"א

2026
טלי מרק מונתה ליור האגוד

2026
ערן געש - מחצבת חורפיש

2026
יפעת גל וג'ולי פלד
בית ספר שחקים, יבנה

2026
כלי מדידה
לאדריכלות נוף
מקימת, השקה

2018
ברקן אלחייני - כפר נוער מנוף

2018
נחלת הכלל
שכונת אכזיב, נהריה

2024
דוד אלחנתי - טיילת נחל השופט

מפגש יושבי ראש האיגוד לדורותיהם

ניהול ועריכה: מיכל ביטון וטל אלון-מוזס

גיבוש אסטרטגיה שתחזק את האיגוד ותבסס את אדריכלות הנוף כגורם מוביל בהתמודדות עם ציפוף, תשתיות, שטחים פתוחים ושינויי אקלים.

רחלי מרחב,

יו"ר האיגוד 2001-1998

כיהנתי כיו"ר האיגוד במשך שנתיים בלבד. הגעתי לתפקיד ביוזמתו ובעידודו של צבי מילר, ולמיטב זיכרוני הייתי המועמדת היחידה. קיבלתי על עצמי את התפקיד מתוך תחושת אחריות ונכונות לתרום. באותה תקופה עדיין שימשתי כאדריכלית הנוף הראשית של רשות הגנים הלאומיים.

במהלך כהונתי העסיקו אותי במיוחד מעמדו של המקצוע והצורך לחזק את נוכחותם של אדריכלי הנוף במקומות שבהם מתקבלות החלטות. ראיתי חשיבות רבה בשיתוף פעולה עם מקצועות וגורמים אחרים ובהבטחת ייצוגו של המקצוע במוסדות התכנון - במחוזות התכנון של משרד הפנים, ברשויות המקומיות ובגופים ציבוריים וממשלתיים. הנושא המרכזי שעמד אז על סדר היום היה היערכות לקונגרס הבינלאומי שהיה עתיד להתקיים בישראל ב-2002.

המקצועות מחלישים את המשרדים ואת המקצוע כולו. לפיכך, המאבק על מעמד מקצועי אינו יכול להיפרד מן המאבק על תנאי העבודה ועל העדפת איכות תכנונית על פני תחרות המבוססת על המחיר הנמוך ביותר.

עתיד המקצוע תלוי גם ביכולתו של האיגוד לבנות קהילה מקצועית פעילה ורב-דורית. השתלבותם הגוברת של אדריכלי נוף צעירים היא סימן מעודד, אך נדרשים מנטורינג, פנייה אישית ויצירת ערך ממשי לחברות באיגוד, לצד שמירת זהותו כגוף המייצג אדריכלי נוף מוסמכים. בה בעת יש להעמיק את השותפות עם הטכניון ובצלאל, לחבר סטודנטים לעשייה המקצועית ולהבטיח התאמה בין ההכשרה האקדמית לדרישות הרישוי.

ככלל, נדרש שינוי בנראות המקצוע. אדריכלות הנוף עדיין נותרת לעיתים שקופה לציבור, אף שהיא מעצבת חלקים משמעותיים מסביבת החיים. נוכחות דיגיטלית ותקשורתית פעילה, מתן קרדיט למתכננים והעמקת הקשרים הבינלאומיים, ובהם MedNet-1 IFLA Europe, יכולים לחזק את מעמדה. מכאן שהאתגר לעשור הקרוב הוא מעבר מהמאבק על הכרה למאבק על סמכות והשפעה:

לקראת יובל ה-75 לאיגוד שוחחנו עם שבעה מבין עשרת יושבי הראש שהיו לאיגוד למן הקמתו, ועם מזכיר האיגוד לאורך שנים רבות, אריאל ברנט. במפגש, סיפרו יושבי הראש על האתגרים עמם התמודדו, הישגיהם, והעבודה שעוד נדרשת לעתיד. לדבריהם, אחד מהישגיו ההיסטוריים החשובים של האיגוד היה ביסוס ההכרה באדריכלות הנוף כמקצוע עצמאי, באמצעות רישום ורישוי בפנקס המהנדסים והאדריכלים. אולם, הדרך מהכרה פורמלית למעמד מקצועי מבוסס טרם הושלמה. בהיעדר ייחוד פעולות, תחומי תכנון מרכזיים נותרים פתוחים גם לבעלי מקצוע אחרים, ולכן הגדרת פעולות שהיו בסמכותם הבלעדית של אדריכלי נוף מורשים נתפסת כיעד מרכזי. לכך מצטרף הצורך לחזק את נוכחותם במשרדי הממשלה, בוועדות התכנון, ברשויות המקומיות ובגופים ציבוריים, כך שמקומם במוקדי קבלת ההחלטות ישקף את תרומתם בפועל לעיצוב המרחב.

פער דומה מתקיים במישור הכלכלי. תעריפים מיושנים, מכרזים המבוססים בעיקר על מחיר ותנאי העסקה שאינם הולמים את האחריות

▲ מימין לשמאל: איז'י בלנק, דפנה גרינשטיין, מיכל ביטון, גדעון שריג, עליזה ברידא, טלי מרק, תמר דראל פוספיל, טל אלון מוזס, נורית ליסובסקי, אריאל ברנט

A מימין לשמאל: איזי בלנק, דפנה גרינשטיין, מיכל ביטון, גדעון שריג, עליזה ברוידא, תמר דראל פוספלד, נורית ליסובסקי, אריאל ברנט, טלי מרק, טל אלון מוזס

מקומיות, משרדי ממשלה וגופים ציבוריים. תפקידו של האיגוד בעיניי הוא גם להגן על הזכויות ועל האינטרסים המקצועיים של אדריכלי הנוף, לרבות בנושאים של תנאי מכרזים, העסקה ושכר. וכן לקדם את הידע, המחקר וההתפתחות המקצועית באמצעות כנסים, ימי עיון ושיתופי פעולה עם האקדמיה. לבסוף, חשוב לי לחזק את הקהילה ואת הזהות המקצועית של אדריכלי הנוף, להעמיק את הקשר עם חברי האיגוד ולבסס את האיגוד כגוף מייצג משמעותי, הפועל באופן למען האינטרסים המשותפים של המקצוע ושל העוסקים בו.

עליזה ברוידא,

יו"ר האיגוד 2013-2016

לאחר כעשרים שנות פעילות בהנהלת האיגוד, במערכת הביטאון ובעבודה משותפת עם אריאל, הרגשתי שאני בשלה לקבל אחריות גדולה יותר. כשהגעתי לתפקיד רציתי לקדם כמה שינויים. אחד המרכזיים שבהם היה הרחבת שורות האיגוד גם לאנשים שאינם בהכרח אדריכלי נוף בהכשרתם, אך עוסקים בפועל בתחומים הקשורים למקצוע. השקעתי בכך מאמצים רבים, אך בסופו של דבר לא הצלחתי להביא למימוש. אני רואה בכך במידה מסוימת החמצה, ועדיין סבורה שראוי היה לבחון פתיחה רחבה יותר של האיגוד. מטרת חשיבות נוספות היו לחזק את שיתוף הפעולה בין האיגוד לבין המסלול לאדריכלות נוף באקדמיה ולקדם את ההכרה הציבורית במקצוע. גם בתחום זה אני מרגישה שההצלחה היתה חלקית בלבד. אמנם כיום אדריכלות הנוף מוכרת יותר משהיתה בעבר, אך המקצוע עדיין אינו זוכה לחשיפה ולהכרה הראויות לו. הדבר מתבטא, בין היתר, במספר המצומצם יחסית של סטודנטים הפונים ללימודי אדריכלות נוף. בעיניי, חיזוק הנראות, ההכרה והמשיכה למקצוע נותרו משימות מרכזיות.

נושא נוסף שקידמתי היה עריכת הכנסים השנתיים מחוץ לתל אביב: היו כנסים בירושלים, בחיפה ובבאר שבע. הכנסים הובילו על ידי אדריכלי נוף מקומיים וזכו לקהל נרחב והצלחה רבה.

אחד המהלכים החשובים בתקופה זו היה ההחלטה להפריד בין תפקידו של האיגוד בקידום הפרופסיה לבין הטיפול באינטרסים הכלכליים של אדריכלי הנוף העצמאיים. הבנו שלאגוד אין המשאבים והכוח הנדרשים לטפל בנושאים כמו תנאי העסקה, שכר ומכרזים, ולכן נכון להעביר את הטיפול בהם לארגון המהנדסים והאדריכלים העצמאיים, גוף גדול וחזק יותר. כאשר הצטרפנו לארגון גילינו שבתא אדריכלי הנוף חברים גם אדריכלי בניין שהגדירו את עצמם כאדריכלי נוף. פעלנו לשנות מצב זה וקבענו שרישיון באדריכלות נוף יהיה תנאי לחברות בתא. ניסחנו תקנון חדש והצלחנו להעבירו במוסדות הארגון.

בעיניי, המהלך אמנם החליש במידה מסוימת את האיגוד, אך היה נכון עקרונית: האיגוד צריך להתמקד בחיזוק המקצוע וזהותו, בעוד שארגון העצמאים אמור לייצג את האינטרסים הכלכליים. עם זאת, כיום אני מרגישה שהייצוג שמעניק ארגון העצמאים לאדריכלי הנוף אינו מספק, ואף קיימת מודעות מועטה בקרב אדריכלי הנוף לעצם פעילותו עבורם.

גיל הרגיל,

יו"ר האיגוד 2009-2013

אני רואה את האתגר המרכזי של המקצוע בקיבוע מעמדם של אדריכלי הנוף כגורם מוביל בתהליכי התכנון האזורי והארצי, ובהבטחת מעמדם כמתכננים שווי ערך בתהליכי התכנון המקומי. זאת, בעיקר בנושאים המחייבים מומחיות מקצועית ייחודית - ובהם נספחי נוף, תכנון פארקים, רחובות, תשתיות ושטחים פתוחים. אני מאמין כי יש להבטיח כי התכנון בתחומים אלה יעשה בידי אדריכלי נוף בעלי רישוי מתאים. במיוחד בפרויקטים של תשתיות לאומיות, בתכנון שכונות חדשות ובהתחדשות עירונית.

אני רואה חשיבות רבה בהכרה בתפקידים המרכזי של אדריכלי הנוף בעיצוב המרחב הציבורי, הנוף העירוני והשטחים הפתוחים, ובתרומתם להתמודדות עם אתגרי שינויי האקלים והציפוף המואץ בישראל. לצד קידום איכות התכנון והעיצוב, יש לפעול לחיזוק מעמדו של המקצוע ולהרחבת השפעתם של אדריכלי הנוף מול רשויות

גדעון שריג,

יו"ר האיגוד 2001-2002

במבט לאחור, לדעתי המקצוע עדיין נתפס כ"חלש" ברמה הממשלתית, העירונית והאזורית. על האיגוד לבצע ביקורת עצמית יסודית, לגבש תוכנית אסטרטגית המביטה קדימה (5-10 שנים) שתגדיר מחדש את תחומי ההשפעה של אדריכלות הנוף (במיוחד בנושאי תנועה, בנייה ושימור), ולחזק באופן דרמטי את המבנה הארגוני והתקציבי כדי להוות זרוע משפיעה במערכות הארציות.

דפנה גרינשטיין,

יו"ר האיגוד 2002-2004

כיהנתי כיו"ר האיגוד משנת 2002, במשך קדנציה אחת של שנתיים, שאותה אני זוכרת כתקופה לא פשוטה. לאורך השנים הרגשתי מחויבות לתרום למקצוע, ומבחינתי, ההוראה בטכניון וגם הפעילות באיגוד היו חלק מאותה תפיסה של תרומה מקצועית, שגיל (הרגיל) ואני היינו שותפים לה. אחד הנושאים המרכזיים בתקופת כהונתי היה הניסיון לארח בישראל כנס בינלאומי של איפל"א. התחלנו בהכנות מתוך שאיפה להציב את אדריכלות הנוף הישראלית בזירה הבינלאומית, אך האירועים הביטחוניים טרפו את הקלפים והכנס לא התקיים. במבט לאחור, אני חושבת שאולי היה בכך גם מזל, משום שבאותה תקופה האיגוד עדיין לא היה בשל מבחינה ארגונית להפקת אירוע בינלאומי בהיקף וברמה הנדרשים. מאז נעשו ניסיונות נוספים לארח את הכנס בישראל, וגם הם נדחו או בוטלו בשל המצב הביטחוני. עם זאת, אני רואה שינוי משמעותי ביכולות האיגוד. הכנסים שאנחנו מקיימים כיום נמצאים ברמה אחרת לגמרי, והניסיון שנצבר לאורך השנים מעיד על התבגרות והתמקצעות של הארגון. הניסיון לקיים כנס בינלאומי משקף בעיניי גם את השאיפה המתמשכת לחזק את הקשרים הבינלאומיים ואת מעמדה של אדריכלות הנוף הישראלית.

בהקשר זה ניסינו ליצור מערך יחסי ציבור שיכיר בפעילות ובחשיבות המקצוע בקרב הציבור הרחב ומקבלי ההחלטות.

בנוסף, יחד עם אדריכלית הנוף ג'ודי גרין שעמדה אז בראש המסלול לאדריכלות נוף בטכניון גיבשנו עקרונות ומהלכים לשיתופי פעולה. הנהלת האיגוד הבינה שאיכות הסטודנטים היא ערובה להמשך המצויינות והחדשנות של המקצוע בישראל.

תמר פוספלד דראל,

יו"ר האיגוד 2004-2009

נכנסתי לתפקיד בתנאי שאיזי (בלנק) יסייע לי. כיהנתי במשך כשתי קדנציות וחצי, וזו היתה תקופה אינטנסיבית מאוד, שבה נדרשתי להשתתף באינספור ישיבות ולייצג את אדריכלי הנוף במסגרות מקצועיות שונות. במקביל לתפקידי כיו"ר האיגוד הייתי מעורבת גם בארגון הגג של מקצועות התכנון ובארגון המהנדסים והאדריכלים העצמאיים.

איזי בלנק,

יו"ר האיגוד 2016-2026

הקשר שלי עם האיגוד החל כבר ב־1983, זמן קצר לאחר שסיימתי את לימודי בטכניון, באספה כללית בשפיים שבה הופיע לראשונה דור חדש של בוגרי הטכניון. כבר אז נחשפתי לוויכוחים על מטרות האיגוד ועל סדרי העדיפויות שלו. אני הושפעתי מהתפיסה שלפיה חברות באיגוד משמעותה מעורבות, אחריות ונכונות להשפיע על עתיד המקצוע. אלו היו אותי לאורך שנות פעילותי והיוו את הבסיס לנכונותי להשקיע באיגוד לאורך זמן.

הגעתי לתפקיד יו"ר האיגוד לאחר שנים רבות של פעילות, ובהן למעלה מעשור כגזבר תחת כמה יושבי ראש. התחלתי את כהונתי ב־2015, והיא הפכה לאחת הכהונות הארוכות בתולדות האיגוד. למרות שלא תכננתי להישאר בתפקיד זמן כה רב, אהבתי מאוד את העשייה. ראיתי בתפקיד אפשרות לתרום לציבור אדריכלי הנוף ולקדם מגוון רחב של נושאים מקצועיים. מאחר שמספר המתנדבים באיגוד היה מצומצם, חלק גדול מהעבודה נפל עליי, לעיתים על חשבון זמני הפרטי ועבודתי במשרד. בשנים האחרונות חל שיפור מסוים, עם נכונות גדולה יותר של חברי ההנהלה לקבל על עצמם משימות.

הניסיון לימד אותי שקידום נושאים מקצועיים, ובעיקר תהליכים הכרוכים בעבודה מול מוסדות המדינה והבירוקרטיה, דורש זמן רב. לכן יש יתרון משמעותי להמשכיות בתפקיד. קדנציה של שנתיים, ולעיתים גם ארבע שנים, מאפשרת להתחיל מהלכים אך לא תמיד להביא אותם להבשלה.

טלי מרק,

יו"ר האיגוד משנת 2026

הדרך שלי באיגוד הייתה תהליך הדרגתי של למידה, צבירת ניסיון וקבלת אחריות. התחלתי כעורכת ביטאון האיגוד, תפקיד שמילאתי במשך שש שנים. בשנים אלו למדתי רבות מאריאל, שהיה עבורי מורה נבוכים אודות המקצוע. בהמשך הצטרפתי למועצה, ולאתר ובהדרגה השתלבותי בהנהלה.

אני רואה באיגוד בראש ובראשונה גילדה מקצועית שתפקידה לייצג את אדריכלי הנוף ולחזק את מעמדם. לכן חשוב לי לשמור על הזהות המקצועית הברורה שלו. כל עוד אין לנו "ייחוד פעולות" ברור המגדיר אילו פעולות מקצועיות שמורות רק לאדריכלי נוף, גבולות המקצוע ואת משמעות ההכשרה המקצועית.

האיגוד הוא עמותה ללא מטרות רווח, והרחבת מספר החברים יכולה להגדיל את המשאבים והכוח שלו, אבל בעיניי זו אינה המטרה המרכזית. השאלה החשובה היא מה אנחנו עושים עבור החברים שלנו - עבור מי שאדריכלות הנוף היא המקצוע שלהם.

אני רואה שלוש מטרות מרכזיות לפעילותי. ראשית, אני רוצה שהאיגוד, וגם אני באופן אישי, נהיה כתובת לחברים בנושאים מקצועיים קטנים וגדולים. שנית, אני רוצה לקדם את נושא ייחוד הפעולות, שהוא בעיניי קריטי לעתיד המקצוע. שלישית, חשוב לי לחזק את הקשר עם האקדמיה הטכניון ובצ'לאל. אלו הם תנאים מרכזיים לחיזוק אדריכלות הנוף כמקצוע.

אריאל ברנט,

מזכיר האיגוד 1984-2014

הצטרפתי לפעילות באיגוד ב־1984, בתקופה שבה הרגשתי שמגיע דור חדש של אדריכלי נוף ושנדרש שינוי באופן התנהלותו. עד אז פעל האיגוד במבנה שדמה לארגוני ההתיישבות: היתה מזכירות ובראשה מזכיר, אך לא יו"ר. כמזכיר האיגוד מילאתי למעשה תפקיד של מנכ"ל - ריכזתי את מרבית הפעילות והייתי אחראי לביצועה. חשבתי שיש צורך גם בדמות ייצוגית שתעמוד בראש האיגוד, ולכן הצעתי לשנות את המבנה ולבחור יו"ר. שלמה אהרונסון, שהיה אז אדריכל נוף מוכר ומוערך, נראה לי מתאים לתפקיד, ופעלתי לשלב אותו גם בפעילות הבינלאומית של האיגוד.

בעיניי, ההישגים החשובים ביותר של האיגוד קשורים בראש ובראשונה למאבק על עצמאותו ועל ההכרה באדריכלות הנוף כמקצוע נפרד. צבי מילר מילא בכך תפקיד מכריע. לאחר שנחשף לאיפ"ל ולחלוקה הבינלאומית בין מקצועות התכנון, הוא פעל להשתחרר מהחסות של אגודת המהנדסים והאדריכלים, שבה רווחה התפיסה שאדריכלות נוף היא תחום משנה של אדריכלות הבניין. באותן שנים אדריכלי נוף אף נאלצו להיאבק על זכותם לבצע עבודות פיתוח ולא רק עבודות גינון, ובתחילת שנות השישים אף התקיימה שביתה מול משרד השיכון.

הישג מרכזי היה הכללת אדריכלי הנוף בפנקס המהנדסים והאדריכלים, ובהמשך השגת הרישוי המקצועי. זהו בעיניי הישג יוצא דופן גם בהשוואה בינלאומית, שכן במדינות רבות אדריכלות הנוף אינה מוכרת כמקצוע עצמאי בעל רישוי. עם זאת, ההישג נותר חלקי: גם אדריכלי בניין רשאים לבצע חלק מהפעולות המוגדרות כאדריכלות נוף, ולכן שאלת ייחוד הפעולות נותרה בלתי פתורה.

הישג חשוב נוסף היה אירוח הקונגרס העולמי של איפ"ל ב־1962. הגיעו אליו למעלה ממאה משתתפים, ובהם מבכירי אדריכלי הנוף בעולם, והוא תרם מאוד לפתיחת הקשרים הבינלאומיים של המקצוע בישראל. בשנים מאוחרות יותר המשכנו לטפח קשרים אלה, בין היתר באמצעות תחרות סטודנטים בינלאומית, שבה השתתפו כמאה עבודות מרחבי העולם.

יושבי ראש האיגוד 1984-2026

ליפא יהלום
1991-1989

צבי מילר
1989-1984

רחלי מרחב
2001-1998

שלמה אהרונסון
1998-1991

דפנה גרינשטיין
2004-2002

גדעון שריג
2002-2001

גיל הר-גיל
2013-2009

תמר דראל
פוספלד
2009-2004

איזי בלנק
2016-2026

עליזה ברוידא
2016-2013

אריאל ברנט
מזכיר האיגוד
2014-1984

טלי מרק
החל מ-2026

מרשמייה של יושבי הראש לשעבר נפקד מקומם של צבי מילר, ליפא יהלום ושלמה אהרונסון זכרונם לברכה, אשר פועלים למען האיגוד וקהילת אדריכלות הנוף הישראלית לא יסולא בפז.

נורית ליסובסקי ופגל לוי תיעוד ותמלול דיגיטלי.

כל סיפור יכול להפוך לגן

גני סיפור בתכנון ובביצוע מתקני פסגות
בלעדיות ואישור זכויות יוצרים לעשרות ספרי ילדים אהובים
מעשה בחמישה בלונים, דירה להשכיר, הבית של יעל, האריה שאהב תות ועוד

עבודה משותפת ויחודית
עם אדריכלי גן
ורשויות

יצירת מרחב משחק
ייחודי ומדויק
מתוך סיפור אהוב

בלעדיות ואישור
זכויות יוצרים
לעשרות ספרי ילדים

יש לכם מרחב שיכול להפוך לסיפור?
בואו נחשוב עליו יחד

חלק מהנוף הישראלי כבר 75 שנה!

באיטונג אנחנו גאים להיות
כבר 75 שנה חלק מהעשייה
והתכנון בישראל, ולעבוד
בשיתוף פעולה עם משרדי
אדריכלות הנוף והמתכננים
המובילים בארץ.

יחד אנחנו מחברים בין ידע,
ניסיון וחדשנות מוצרית,
ויוצרים פתרונות, שמשתלבים
במרחב הישראלי והופכים
לחלק ממנו.

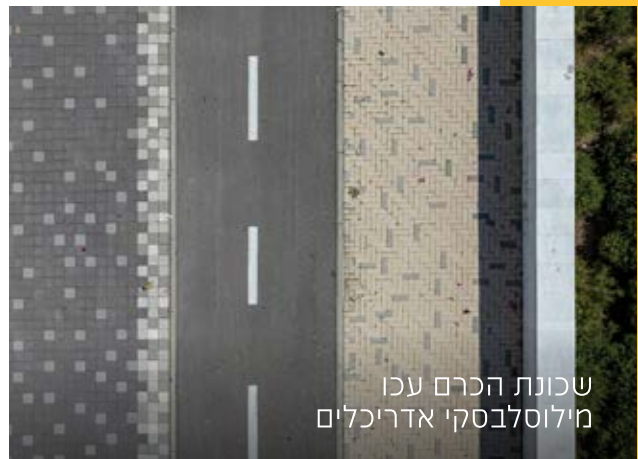
נמשיך לתכנן, לפתח וליצור
יחד את הנוף של כולנו.

תחנת רכבת חדרה מזרח
ארט אדריכלים

משרדי הנהלת רשות שדות התעופה
אר(א) אדריכלים

שכונת הכרם עכו
מילוסלבסקי אדריכלים

מגדל לוינטק
איזי בלנק אדריכלות נוף

צבי מילר - מאבות אדריכלי הנוף בארץ

שיחה עם בנו אדריכל הנוף יורם מילר

מיכל ביטון וטל אלון-מוזס

▲ יורם מילר עם ארגון המסמכים של אביו

שיתוף פעולה פורה ורב-דורי. משה שהיה גם צייר ופסל, היה אמון על התכנון במשרד, וצבי היה "שר החוץ".

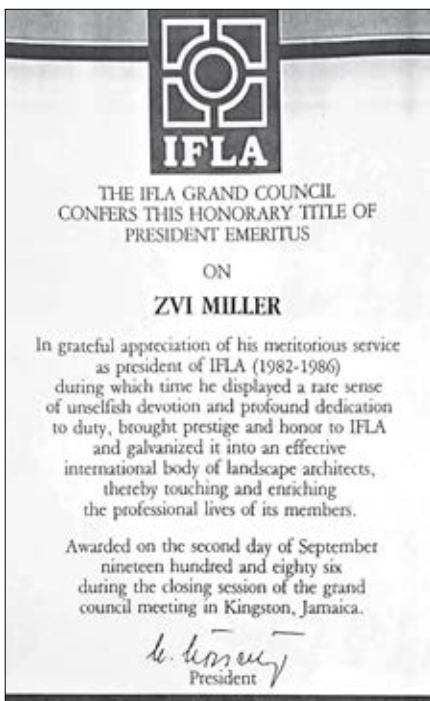
יורם מתאר את אביו כאיש מעשה ישר ופיקח הרחוק מפוליטיקה ארגונית, ולמרות זאת נבחר כנשיא איפל"א העולמית בשנת 1982. כך הפך צבי להיות שועה עולם, המקיים בביתו מפגשים בינלאומיים ונוסע למרחקים. יורם זוכר איך נפרד ממנו בחוף הכרמל בעודו מנופף לו מהאניה נגבה בדרכו לכנס של איפל"א. באותה תקופה, חוצלארץ היה נגיש למעטים.

האיגוד היה מרחב שבו צבי מילר וחבריו נלחמו להשיג הכרה מקצועית ובמיוחד על תעריפי השכר. היתה זו מלחמה קיומית עבורם.

בשנת 1954 ייצג מילר את אגודת אדריכלי גנים בישראל בכינוס איפל"א בווינה. דבריו מבטאים את אתגריו של המקצוע הצעיר בעשור הראשון להקמת האיגוד.

צבי מילר, בן קיבוץ טירת צבי קיבל הכשרתו הראשונית כגנן הקיבוץ. בשנות ה-50 נסע ללמוד אדריכלות גנים בלונדון. כאשר חזר לטירת צבי, לא התעניין יותר בעיצוב גני הקיבוץ, והמשפחה עברה לראשון לציון, שם שימש כמנהל מחלקת הגנים. כעבור כמה שנים ראש עיריית חיפה אבא חושי הזמין את מילר להיות מנהל מחלקת גנים בחיפה, והמשפחה עברה להתגורר בעיר. בעיריית חיפה הכיר מילר את שותפו לעתיד משה בלום, בוגר מקוה ישראל. מילר היה בין החברים המייסדים של איגוד אדריכלי הנוף, ובעת היווסדו הכירו כאדריכלי גנים גם בחברים שלא היתה להם הכשרה פורמלית אך הוכיחו ניסיון מקצועי בתחום. משה בלום היה ביניהם.

באותה תקופה - סוף שנות ה-50, צבי מילר לימד אדריכלות נוף בפקולטה לארכיטקטורה, שם הכיר את רות אניס שהיתה חברה קרובה. המשרד המשותף של צבי ומשה בחיפה הניב

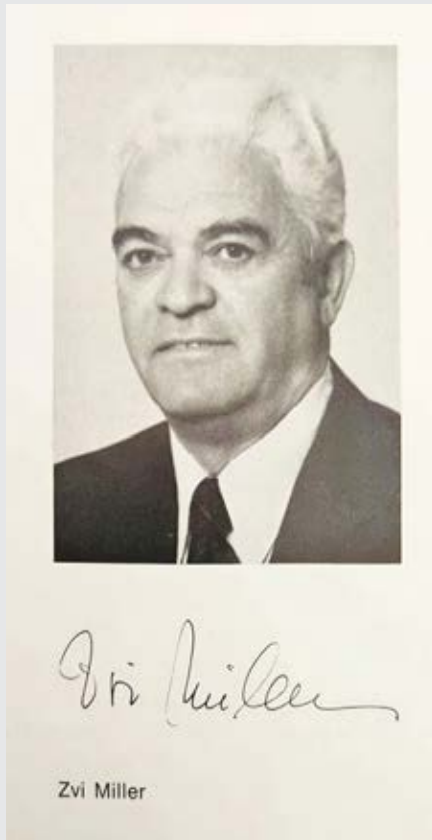

▲ תעודת הוקרה לצבי מילר על סיום תפקידו כנשיא איפל"א, 1986

▲ צבי מילר. צילום: אמיר בלום

אדריכל הגנים בעבודתו בבניין שטחי מגורים מודרניים ובתכנון פרקים, מגרשי משחקים ושטחי נופש

▲ צבי מילר בכנס איפל"א, 1982

▲ המדבר בעיר מתוך הספר שלווה את כנס איפל"א בישראל 1962

הגנים כל מה שצריך להעשות במקום: הדאגה לגישות נוחות, מקומות חניה, חצרות אשפה, חצרות כביסה, ישור הקרקע, קביעת רשת ההשקאה, סימון נקודות החשמל, ניקוז מי הגשם ועיבוד תוכנית הנטיעה עצמה.

ע"י כך הגענו לבסוף למצב בו אפשר היה להשלים את סידור הגינות עם השלמת הבניין.

תוכנית הגינה בעיקרה מבוססת על שלושה דברים:

א. שטחי דשא גדולים עם עצי צל בודדים או קבוצות קטנות של עצי צל.

ב. ריכוזי עצים יותר גדולים בגבולות היחידות השכנות.

ג. שיחים פורחים חסונים לכיסוי השטח ולגוון הצבע. בפרחים עונתיים אין מרבית להשתמש, כדי להפחית את הוצאות הטיפול.

כפי שכבר נאמר לעיל, נעשה הרבה בשדה הפארקים והגנים הציבוריים. פארקים ציבוריים על שטחים של 10 עד 30 אקר נבנו בשנים האחרונות בתל אביב ובחיפה ובכמה ערים קטנות יותר עם אוכלוסיה של עד 50,000 נפשות בעיקר ברמת גן, נתניה, ראשון לציון וחולון. ירושלים הבירה ונצרת חסרות פארקים לרגל המחסור הקשה במים...

אם כי אנו עוד רחוקים מן הנורמה הדרושה של שטחים ציבוריים בשביל ערים חדשות, ישנם מקומות שבהם למעלה מאקר אחד של שטחים ציבוריים, גנים, פארקים, מגרשי משחקים וספורט לכל 1,000 מתישבים, בלי לכלול את היערות. מלבד מגרשי המשחקים המיוחדים בחלקים שונים של הערים, ישנם בפארקים היותר גדולים מגרשי משחקים מסודרים היטב, עם מתקנים מיוצרים במקום, ולפעמים מחולקים בשביל קבוצות של גילים שונים.

אדריכל הגנים בישראל נוטל חלק נכבד בשיפור הנוף, ומנצל במידה רחבה את מקצועו. תפקידו העיקרי נובע מהעובדה שברוב המקרים אנו לא רק מוכרחים לייפות את הנוף, אלא ליצור נוף חי ממש מהשממה, ואנו כמובן מכירים באחריות הכלולה בזה...

... זוהי הרוח של הלידה מחדש של אומה ישנה בארץ ישנה, מלאת ביצות וקרקעות שטופות. רוח זו יצרה נוף חי חדש, מבוסס על צורות חיים מודרניות. לאמור, שההישגים האחרונים של התרבות המודרנית מוכרחים להיות כלי בידי אומה בלי מסורת, כדי ליצור לעצמה - תוך כיבוש השממה ובטמפו עצום - את הצרכים הראשוניים לחיים בריאים. יתכן שהמהפכה הסוציאלית בגננות במשך המאה האחרונה, בה עבר השימוש בגנים מהפרט אל הציבור, בוצעה אצלנו הלאה עד לחברות הקטנות ביותר, החוות והכפרים, חברות אלו הן מן הלקוחות החשובים ביותר של אדריכל הגנים בישראל.

צ. מילר

תרגם מאנגלית: ח. לטה.

...בארצנו, בה נקלטו בחמש השנים האחרונות קרוב לשלושה רבעי מיליון עולים, בוצעו תוכניות שיכון גדולות ואחרות עוד בבניין. לא בכל מקום הבינו בעוד מועד את הצורך בתכנון גנים קפדני, כשמקורות ההון המצומצמים מאוד של העולים בקושי הספיקו בקושי לכסות את ההוצאות בשביל דירות ענוות פשוטות של חדר אחד או שניים. סוף-סוף דירה פירושה לא רק בנין סטנדרטי שהושלם אך בקושי עם הצרכים הראשוניים כמו דלתות פנימיות, ובכן נדחו לעיתים קרובות הקצבות בשביל סידור הגינה בתוכניות השיכון.

תקופה קצרה זו של עלייה המונית יצרה בעיות תכנון שלא ידענו אותן קודם בארצנו. שלושים עד ארבעים אלף עולים זרמו מדי חודש לארץ, ומחנות ארעיים של אוהלים, בדונים וצריפים שימשו להם גג ראשון מעל לראשם. אך מיד התחילו פעולות בנייה ופיתוח שיכונים בכל חלקי הארץ.

שגיאות גסות נעשו בראשית התקופה, בעיקר בקביעת מקומות הבניינים. חד-גוניותם והמחסור הכללי באמצעים יצרו לפעמים פרברים מכוערים למרות השימוש בחומרי בניין מודרניים... פיתוח המקום השאירו לדייר העתיד והוא היה צריך לסדר את גינתו בלי תוכנית מוכנה וללא הדרכה. העולים האלו באו מארצות שונות וחסרו על פי רוב מסורת או רגש לגבי בעיות של אדריכלות גנים, יופי טבעי וערכים אסתטיים. בזמן ההוא, לפני ארבע שנים בערך, עוד לא פנו אל אדריכלי הגנים ונשארו לנו התפקיד ליצור דעת קהל נגד המצב הזה.

מאז שיפרו בוני הערים והאדריכלים את הדברים באופן יסודי. הגישה הכללית היא לבנות בתים עבור 12 עד 24 יחידות דיור במקום בתים של שתיים עד ארבע משפחות, שהיה נהוג קודם. בזה הופחתו הוצאות הפיתוח הממוצעות עד למינימום ונשארו שטחים ציבוריים יותר גדולים בשביל גינות ציבוריות, מגרשי משחקים ומרגוע.

זה עתה מבוצעת ע"י ממשלת ישראל בכל הארץ תוכנית של שיכון עממי, ומוקמות 30,000 יחידות דיור. התכנון הכללי של המבצע הזה מראה התקדמות גדולה בכל המובנים, ואדריכלי גנים שותפו מאז ההתחלות המוקדמות של פעולת הבנייה.

כעת נעשה הרבה, כדי לקדם את הדברים בעזרת חוקי עזר. בחיפה אישור רשיון בניין באזור העירוני קשור כעת בתוכנית גינה שביצועה המדויק - בהשגחת מחלקת הגנים העירונית - צריכה להיות מובטחת. בכמה חלקי העיר או פרבריה, שבנייניהם על שתי קומות או יותר, סודר כל השטח בין גושי הבתים כגן ציבורי למחצה, בלי זכויות הדיירים לנצל את האדמה באופן פרטי. במידת האפשר סודרו גינות ירק בקרבת מקום. התחייבות אישית חתומה בידי הדייר לפני שהוא נכנס לבניין אוסרת עליו להחזיק עופות, לגדל ירקות, להקים מחסנים וכו'. הוצאות החזקה של הגינות האלו, כולל מים להשקאה מתחלקת שווה בשווה בין הדיירים והעירייה. במקרים כאלה מקיפה עבודת אדריכל

מערכת ישיבה המורכבת משולחן, ספסלים והצללה העשויים מכח מגולוון בצביעה אלקטרוסטטית בשילוב עץ מלא לבחירה, אורן כיני או מהגוני, המערכת מגיעה בשני גדלים וצבע המתכת ניתן לבחירה מתוך קטלוג RAL

בשיתוף: רנן רייזקינד אדריכלים בע"מ

בית הלוחם, תל אביב

תמורות באדריכלות הנוף הישראלית, מעיצוב גנים לתכנון משאבי הנוף הפתוח

פרופ' שאול עמיר

את הטקסט המופיע בהמשך נשא פרופ' שאול עמיר, ראש המסלול לאדריכלות נוף, בטקס הפתיחה של התערוכה "מראה מקום", שהתקיים בסתיו 1996 בגלריה של אוניברסיטת תל אביב. בתערוכה הוצגו מעבודותיהם של משרדיהם של ליפא יהלום ודן צור, שלמה אהרונסון, גענון שריג, יעל מוריה ודוד סקלי. זוהי תמצית ההרצאה של עמיר¹.

... אנו נמצאים כיום בשיאה של תקופת פיתוח עירוני מואץ, שהחלה בישראל לפני דור. בתקופה זו המשיך מקצוע אדריכלות הנוף להיות תלוי במידה רבה באדריכלות הבניין, אשר קבעה במידה רבה את סדר היום המקצועי, גם בנושאים שאינם קשורים ישירות לבנייה. מרבית עבודתם של משרדי אדריכלות הנוף מתמקדת בפעילויות הקשורות למה שאני מכנה "שטחי הביניים" שבין עיצוב הנוף לבין עיצוב הבניין. אני מתאר כאן מציאות אובייקטיבית ואיני מביע עמדה באשר לאיכותה או לרצויה. אולם לדעתי, מצב זה אינו מהווה בסיס יציב או הצדקה להמשך קיומו של מקצוע אדריכלות הנוף כמקצוע נפרד בישראל לאורך זמן. עיסוק מתמשך בשטחי הביניים של מקצוע אחר יכול להתקיים רק בטווח הקצר - אולי למשך דור נוסף - אך אינו מצב יציב. רבים מן הכישורים הנדרשים כיום מאדריכלי הנוף יכולים להיות מיושמים גם על ידי אדריכלי בניין או על ידי בעלי מקצוע אחרים מתחומים קרובים... תולדות פיתוח הארץ הציב אתגרים רבים. מבחינת אדריכלות הנוף הם התבטאו במפעלי הייעור, בתכנון ובפיתוח האזורי, בהקמת ערים חדשות ובפיתוח החקלאי. אולם עד סוף שנות השישים כמעט שלא השתתפו אדריכלי הנוף בתהליכים אלה. מחקרים מלמדים כי ההחלטות המרכזיות שעיצבו את נופי מדינת ישראל - הקמת שמורות טבע, גנים לאומיים, ייעור, שמורות נוף ותכנון שטחים פתוחים - התקבלו בידי אנשי מקצוע אחרים. ברוב המקרים היו אלה אדריכלים ומתכננים כגון אריה שרון, אלכסנדר קליין ואחרים. היתה להם תפיסה שהעניקה משקל רב לשיקולים

אקולוגיים ולשמירת משאבי הטבע, כגון קרקע חקלאית, יערות טבעיים, אגני ניקוז ואתרי נוף. אדריכלי הנוף באותה תקופה היו מעטים מאוד, וייתכן שזו הסיבה לכך שלא נטלו חלק משמעותי בהחלטות הגדולות. פעילותם התמקדה בעיקר בקנה המידה המקומי, וגבולות עיסוקם הוגדרו בידי אחרים. אין בכך כדי להמעיט מתרומתם. אדריכלי הנוף שפעלו באותן שנים תכננו גנים מרשימים, ובמקרים רבים הפגינו יצירתיות רבה. שיאה של יצירה זו היה בהופעתו של הגן הקיבוצי - אחת התרומות המקוריות והייחודיות של אדריכלות הנוף הישראלית, הן לישראל והן לעולם... התקופה השנייה, שהחלה בשנות השבעים ונמשכת, להערכתי, עד היום, התאפיינה בגידול ניכר במספר הפרויקטים ובמגוון עבודתם של משרדי אדריכלות הנוף. אולם לא חל שינוי מקביל במידת ייחודו של המקצוע או בהתמחותו. למרות הקמת מסלול אקדמי להכשרת אדריכלי נוף, התרחבות האיגוד המקצועי והמאבק להשגת הכרה בזכויות המקצועיות, לא הצליח המקצוע להשתחרר מתלותו באדריכלות הבניין... מציאות זו מחייבת, לדעתי, הגדרה מחודשת של מקצוע אדריכלות הנוף בישראל. המשך קיומו של המקצוע יהיה תלוי באיכות פעילותו וביכולתו להתמקד בפרויקטים הדורשים בסיס תיאורטי רחב, יכולת להתמודד עם מידע מורכב, והבנה של המנגנונים הקובעים את אופי השינוי של הסביבה - תחומים שרובם אינם מצויים בליבת עיסוקה של אדריכלות הבניין או של מקצועות טכנולוגיים אחרים. אני מציע מקצוע שבו הנורמות המקצועיות מבוססות על היכולת להסביר באופן רציונלי את

ההחלטות המעצבות את השינוי בסביבה. כישורי המתכנן צריכים לכלול ניתוח והבנה של הסביבה הפיזית והטבעית כמשאב, כמערכת אקולוגית וכמקום המיועד לפיתוח. החלטותיו צריכות להתקבל מתוך הבנה של תהליכי ההשתנות של מערכות טבעיות, מתוך מחויבות להבטחת המשך קיומן ומתוך ראיית יציבותן כחלק בלתי נפרד מן התוצר התכנוני. על פי תפיסה זו, הפתרון התכנוני נובע בדרך כלל מן הצורה הקיימת, והצורה החדשה מהווה המשך של הצורה הנתונה. במונח "צורה" איני מתכוון רק לצורה הפיזית, אלא למושג הרחב של form. לכן, מה שאני מציע לאדריכלות הנוף הישראלית של הדור הבא הוא מהפכה מקצועית. מהפכה זו תרחיב ותעמיק את הגדרתו של המקצוע ואת שיטות עבודתם של אדריכלי הנוף, ותבסס אותן על גישה אקולוגית-סביבתית לתכנון. אני מכנה זאת "מהפכה מקצועית", משום שהתפתחות המקצוע בארצות הברית ובאירופה כבר העניקה לאדריכלי הנוף בסיס מושגי מוצק, המאפשר את המשך התפתחותו. בסיס זה נשען על התיאוריות שפותחו כבר לפני יותר ממאה שנה על ידי פרדריק לו אולמסטרד ואחרים, והורחבו בשנות השישים על ידי איאן מקהארג, קרל שטייניץ וחוקרים נוספים. להגדרה מחדש של המקצוע בישראל תהיה משמעות רבה באשר לתחומי עיסוקו של אדריכל הנוף הישראלי, להכשרתו המקצועית, לאופי שיתוף הפעולה שלו עם מקצועות התכנון הפיזי האחרים ולהרחבת זיקתו למדעי הטבע. כאמור, אני רואה בהתפתחות זו אסטרטגיה הכרחית להבטחת הישרדותו המקצועית של התחום בדור הבא...

שלושים שנה לאחר שנאמרו הדברים מגיבה להם ראשת המסלול כיום.

פרופ' מתניה ז"ק

סימני השאלה המופיעים לאורך המאמר חשובים ביותר. הם כנראה הכרחיים כדי לא לקפוא על השמרים ולהמשיך להוביל קדימה, להרחיב, לפרש, לצקת תוכן במקצוע אדריכלות הנוף והחינוך לאדריכלות נוף. אבל זה לא אומר שלא עשינו דרך ארוכה. בהכשרה של המקצוע נעשו כמה מהפכות בעשור וחצי האחרונים. התכנון והעיצוב מחוברים טוב יותר לאתגרים אמיתיים, חברתיים וסביבתיים-אקולוגיים. מנעד קנה המידה והסוגיות התרחב, כמו גם הטמעת ידע ומקורות אינטרדסציפלינריים לתוך החקירה, התכנון והעיצוב בפרויקט. לתפיסתי, בייחוד כיום, עלינו לתת דגש רב יותר על שילוב והרחבת הלימודים ההומניסטיים בתוכנית, ומכיוון אחר - גם דגש ולימוד כלי הבינה המלאכותית (AI)

וכיצד ישפיעו והאם ישנו את עבודת אדריכלי הנוף. אדריכלות נוף הינה מקצוע מתכלל. מבוסס לא פעם על מידע מורכב ורב-מימדי - אך עבודת צוות, אינטרדסציפלינרית, אינה מפחיתה מערך המקצוע אלא אולי דווקא מצביעה על ייחוד (מקצוע פחות כוחני, עבודה מתוך שקלול מגוון היבטים וריבוי בעלי עניין הכרחי כשבים לממש בפועל, עיצוב הנוף כתהליך ולא רגע בזמן). פרופ' עמיר בהחלט ראה נכון את הישענות המקצוע על תאוריה, מחקר ונתונים סביבתיים-אקולוגיים. ככלל, בדומה לדברים של פרופ' עמיר על תקופה של "בינוי מואץ" (כנראה שאנו עדיין בה), פרויקטי הבינוי הגדולים מובלים על ידי אדריכלים כראשי צוותים (או "חברות מתכננות" לפי רמי), ואדריכלי הנוף

נשכרים כיועצים. אבל זה עניין טכני, בפועל השפעתם עשויה להיות אדירה מהיום הראשון של התכנון: מהנחת מאפייני המרחב, אזורים שאינם מתאימים לבינוי ורצוי היה שישמרו פתוחים, תפיסת הנוף הפתוח כתשתית במרחב, ועד לעבודה על אופי הרחובות והשטחים הפתוחים בתוך המרחב המבונה.

ציפוי כורכרי

כשטכנולוגיה וטבע נפגשים

ציפוי כורכרי ליציקות, רצפות ושבילים

ציפוי כורכרי לקירות בגוון טבעי

ציפוי כורכרי בהתזה

ציפוי כורכרי לקירות בגוונים

החומר מסופק
מוכן לשימוש

קל ונוח
ליישום

מחליף את מערכת הטיח
/ ריצוף באלמנט

חסכון ניכר בעלויות
בהשוואה לחיפויים
קשיחים אחרים

המוצר עומד בדרישות תו תקן ישראלי (ת"י) 1920, חלק 1

למידע נוסף ולהזמנות חייגו: ***6167**
לצפייה ולהורדת קטלוג ממוחשב: www.readymix.co.il

הוראת אדריכלות הנוף בישראל כמפתח לביסוס המקצוע¹

אדריכלית נוף פרופ' טל אלון-מוזס

א אדריכלית נוף אחווה בנצינברג שטיין וסטודנטים, שנות השמונים. באדיבות אדריכלית נוף אחווה בנצינברג שטיין

א הצגת עבודות 1983, משמאל לימין: אחווה בנצינברג שטיין, גדעון שריג, אריאל קלימי, חנה ליבנה, רות אניס, רחלי מרחב, ריק מאייר, תמר דראל פוספלד. באדיבות אדריכלית נוף אחווה בנצינברג שטיין

באוקטובר 1977 חנך הטכניון - מכון טכנולוגי לישראל - את התוכנית האקדמית הראשונה בארץ בתחום אדריכלות הנוף. יוזמה זו סימנה את שיאו של תהליך שנמשך כמעט שני עשורים, שבמהלכו פעל האיגוד להקמת מסגרת לימודים מקומית כחלק מתהליך ביסוסו של מקצוע שכולל אליבא חוקרים שונים גם הקמת איגוד מקצועי וכתיבת קוד אתי². מועד פתיחת התוכנית שיקף לא רק את הגידול בביקוש לאדריכלי נוף - שהוערך בכ-400 אנשי מקצוע על פי סקר משנת 1975 - אלא גם את שובם לישראל של אדריכלי נוף ישראלים שסיימו את לימודיהם באוניברסיטאות בארצות הברית. אנשי מקצוע אלה היו בעלי הכשרה אקדמית שאיפשרה להם ללמוד בטכניון, והם היו נכונים להתמודד עם האתגר ולמלא את הפער המקצועי שנוצר.

אדריכלי הנוף הראשונים שהגיעו לארץ ישראל בשנות העשרים של המאה העשרים היו בוגרי בתי ספר מקצועיים באירופה או בוגרי בית הספר החקלאי מקווה ישראל. החל משנות השישים יצא דור חדש של אדריכלי נוף ישראלים ללימודים בעיקר בארצות הברית, באוניברסיטת קליפורניה בברקלי ובאוניברסיטת פנסילבניה בפילדלפיה, ומאוחר יותר באוניברסיטת אורגון שביוג'ין.

למרות העלייה המתמדת בביקוש לאנשי מקצוע, הן מצד רשויות המדינה והן מצד המגזר הפרטי, עד שנות השבעים לא התקיים בישראל מוסד אקדמי שבו ניתן היה ללמוד אדריכלות נוף. הפער טופל באופן חלקי בלבד באמצעות קורס יחיד בתכנון גנים בטכניון, שבו פעלה גם תוכנית האדריכלות הראשונה בארץ ישראל המנדטורית. בשנת 1955 הפך הקורס לחובה, ובכך שולבה אדריכלות הנוף לראשונה במסגרת מקצועות התכנון והעיצוב. בין המרצים בקורס נמנו חברי אגודת אדריכלי הנוף, אדריכלי הנוף חיים לטה (1902-1988) שלמה ויינברג אורן (1889-1955) וצבי מילר (1921-2001) ששימשו כמרצים מן החוץ. בשנת 1968 הצטרפה אליהם, כחברת סגל, האדריכלית רות אניס (1928-2022), שהתמחתה באדריכלות נוף בהולנד. אולם, על אף מחויבותם של אנשי מקצוע אלה, לא היה בידם המעמד האקדמי הדרוש לקידום הקמתה של תוכנית לימודים עצמאית באדריכלות נוף. בשעה שבפועל

¹ הטקסט מבוסס על המאמר:

Alon Mozes, T., & Aloni, O., (2026) "Landscape Architecture in Israel: A Unique Glocal Professional Institutionalization" *Journal of Planning History*.

² Timothy C. Baird, and Bonj Szczygiel, "Sociology of Professions: The Evolution of Landscape Architecture in the United States," *Landscape Review* 12, no. 1 (2007): 3-12.

▲ סטודנטים כיום

▲ רות אניס ז"ל

▲ שאול עמיר

▲ גדעון שריג באדיבות נורית ליסובסקי

בשנת 1975 אישר הטכניון את הקמת התוכנית, עם הסתייגויות. היו שטענו כי קבוצת אדריכלי הנוף בישראל קטנה מכדי להשפיע על עיצוב הנוף במדינה, וחברי הסגל בפקולטה לארכיטקטורה טענו כי כל אדריכל צריך להיות בקיא בתחום ולפתח "חוש לנוף". הם גם הסתייגו מן הפער במשך ההכשרה - חמש שנות לימוד באדריכלות לעומת ארבע שנים בלבד באדריכלות נוף. באופן כללי, ראו רבים מן האדריכלים שבסגל בתוכנית החדשה איום על ההגמוניה האקדמית של הארכיטקטורה ועל ביטחונם התעסוקתי.

בסתיו 1977 התקבלו הסטודנטים הראשונים לתוכנית לאדריכלות נוף, והמחזור הראשון - שכלל שישה בוגרים - סיים את לימודיו בשנת 1981. עד שנת 2000 סיימו את לימודיהם בתוכנית 227 בוגרים. מתוכם 72% היו נשים ו-28% גברים³. מאז, שולש מספר הבוגרים, והנשים מהוות רוב ברור בקרבם.

מאז הקמתה ולמרות צמיחתה המתמדת, התוכנית התמודדה עם קשיים שונים. מחסור בסגל קבוע, תחרות עם התוכנית האחות באדריכלות והיעדר תמיכה מצד הטכניון העיבו על מעמדה של התוכנית. גם המאבק המקצועי בין אדריכלי נוף ואדריכלים על ייחוד פעולות ותכנון בפועל, השפיע על התוכנית. בעשורים האחרונים עם פתיחתן של תוכניות לתארים מתקדמים בטכניון (מוסמך ודוקטורט) וכן הקמתה של התוכנית לאדריכלות נוף באקדמיה לאומנות בצלאל, נראה כי החוסר באדריכלי נוף הולך ומתמלא.

לקראת יובל החמישים להוראת אדריכלות נוף בישראל, בוחנים היום בטכניון כיצד השפיעו 50 שנות הוראה מקומית על מקצוע אדריכלות הנוף בישראל, על דמותם של העוסקים במלאכה, תחומי הפעולה והישגיהם.

קודם לכן גם התוכנית לתכנון ערים ואזורים (1974). את התהליך הובילו ד"ר שאול עמיר והאדריכלית רות אניס. עמיר, בוגר בית הספר החקלאי כדורי, בעל תואר B.L.A.⁴ מאוניברסיטת קליפורניה בברקלי ותואר M.L.A.⁵ ודוקטורט מאוניברסיטת פנסילבניה, שב לישראל בשנת 1972 והצטרף כחבר סגל לתוכנית החדשה לתכנון ערים ואזורים. בזכות תואר הדוקטור, היכרותו עם העולם האקדמי וכישוריו האישיים, הצליח לשכנע את חברי סגל הפקולטה, ואת הנהלת הטכניון להקים את התוכנית האקדמית הראשונה - ובמשך שנים רבות גם היחידה - באדריכלות נוף בישראל⁶. כתלמידים של אדריכלי הנוף האמריקאים הנודעים לורנס הלפרין ואיאן מקהארג, עיצב עמיר את התוכנית החדשה על פי המודל האמריקאי. מטרת התוכנית היתה "להכשיר מתכנן שיוכל לתרום לאיכות הסביבה ואיכות החיים, כמתכנן נוף עצמאי, כחבר בצוות תכנון או כבעל תפקיד ציבורי". מעניין לציין כי נוסח זה הדגיש דווקא את דמותו של מתכנן הנוף ולא של אדריכל הנוף.

ההשפעה האמריקאית ניכרה גם בגיוס חברי הסגל. הטכניון פנה לאנשי אקדמיה ואנשי מקצוע מארצות הברית, ובהם אדריכל הנוף רון לובינגר מאוניברסיטת אורגון, אדריכל הנוף ריצ'רד מאייר מאוניברסיטת קליפורניה בדיוויס, ובהמשך גם לפרופ' קנת הלפנד מאוניברסיטת אורגון. לימים, הצטרפו לתוכנית אדריכלית הנוף אחווה בנצינברג-שטיין ואדריכל הנוף גדעון שריג שלמדו אף הם בברקלי, ועמיר פנה לחבריו לספסל הלימודים בארצות הברית לשמש כמרצים מן החוץ. המודל, שהתבסס על מספר מצומצם של חברי סגל קבועים (עמיר ואניס בשנים הראשונות) ועל מרצים רבים מן החוץ, נחשב יעיל וזכה לתמיכת הנהלת הטכניון.

המקצוע הפך לנדרש, הטכניון דבק בגישה שמרנית שראתה באדריכלות את המקצוע המרכזי והבלעדי לתכנון ולעיצוב המרחב.

בראשית שנות השבעים, בזכות מעורבותו של האיגוד הישראלי של אדריכלי הנוף, שצבר באותן שנים יוקרה ומעמד בגופי התכנון והרישוי, המצב השתנה. האיגוד הקים ועדה מקצועית שעסקה בהגדרת מהות המקצוע, בבחינת הביקוש לאדריכלי נוף במגזר הציבורי והפרטי, ובאיתור מוסדות מתאימים לאירוח תוכנית הלימודים, ובהם הפקולטה לחקלאות של האוניברסיטה העברית בירושלים והאקדמיה בצלאל לאומנות ולעיצוב⁷. במקביל החל הטכניון לקדם את הקמתה של תוכנית חדשה לתכנון ולאדריכלות נוף במסגרת הפקולטה לארכיטקטורה, שבה נוסדה זמן קצר

³ ארכיון איגוד אדריכלי הנוף

⁴ Bachelor of Landscape Architecture

⁵ Master of Landscape Architecture

⁶ ארכיון שאול עמיר, הטכניון

⁷ ארכיון הטכניון

כך שינה תפקיד חדש במשרד השיכון את מעמד אדריכלי הנוף בתכנון העירוני

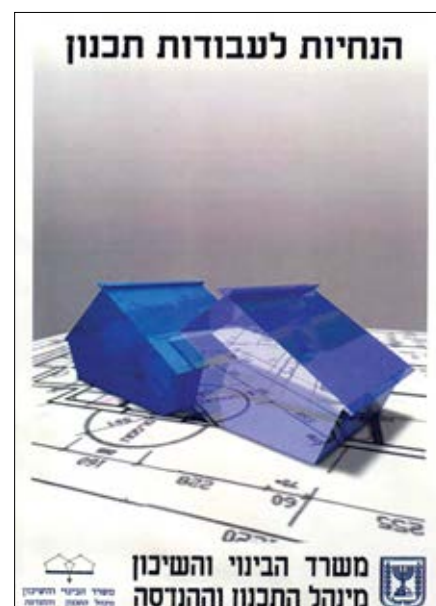
אדריכלית נוף אילנה אופיר

באמצע שנות השמונים פנה איגוד אדריכלי הנוף למשרד השיכון בדרישה חד-משמעית לשלב אדריכל נוף בצוות התכנון של המשרד. היתה זו עמדה עקרונית - הכרה בכך שתכנון עירוני מושפע מערכים נופיים ואדריכלי הנוף הם חלק בלתי נפרד מהתכנון העירוני. באותן שנים תפיסת התכנון בישראל התבססה בעיקר על הנדסה ואדריכלות, מיקום התכנון הנופי היה בסיום התהליך התכנוני, ובעיקר ברמת ביצוע לקראת איכלוס.

כשהמשרה נפתחה, הגשתי את מועמדותי וזכיתי בתפקיד אדריכלית נוף ראשית במשרד השיכון. הרקע המקצועי שלי התאים לתפקיד. את לימודי התואר באדריכלות נוף השלמתי בארצות הברית, בתוכנית שכללה התמחות באדריכלות נוף אורבנית. בשנים שלאחר סיום הלימודים עבדתי במשרד תכנון שבו אדריכלים, אדריכלי נוף ומתכנני ערים עבדו במשולב החל מהשלבים הראשוניים של כל פרויקט ועד סיומו. עבורי, המעבר לתפקיד במשרד השיכון היה המשך טבעי לתפיסת העולם המקצועית שלי: שילוב אדריכלי הנוף כחלק אינטגרלי מראשית התכנון.

עם תחילת העבודה גיליתי מציאות שונה לגמרי. במקרים רבים אדריכל הנוף הוגדר כ"יועץ פיתוח", כלומר מתכננים אחרים יכלו למלא את התפקיד. אדריכלות הנוף היתה ללא הגדרה של "ייחוד מקצועי", ותרומתם של אדריכלי הנוף לתכנון האורבני היתה בפועל מצומצמת מאוד. הצבתי לעצמי מטרה מרכזית והיא לגרום לשינוי מעמדם של אדריכלי הנוף בקרב מוסדות התכנון.

ותקן נגישות. בעבודה זו זכיתי באות הוקרה ממכון התקנים. ראיתי בכך אישור על כך שהעקשנות שלי נשאה פרי והמודעות לשילוב אדריכלות הנוף קיבלה תוקף.

במקביל, הייתי חברה בוועדת מפרטים בין משרדית מטעם משרד הבטחון שעדכנה את הפרק העוסק בביצוע אלמנטים נופיים. בכך התבססה אדריכלות הנוף כחלק אינטגרלי מתהליכי תכנון גם מעבר לגבולות משרד השיכון. בנוסף, נוצר שיתוף פעולה עם הטכניון. בעידוד ההנהלה המקצועית של המשרד נבחנו תפיסות תכנון מיושנות, במטרה שהפתרונות התכנוניים יתבססו על עבודה אקדמית. חשוב לציין שדבר מכל זה לא היה קורה ללא שיתוף פעולה הדוק עם הצוות התכנוני של המשרד.

בקרה: כלי ליישום עקרונות תכנון
מעבר לגיבוש העקרונות, נדרשתי לפתח כלים מעשיים לבקרה שנועדו לא להוסיף בירוקרטיה מגבילה אלא להימנע מ"ביטול" היצירתיות של המתכננים. יחד עם זה, היה חשוב לוודא שהעקרונות והמטרות שנקבעו כקריטריונים ייושמו, הפרוגרמה והתקציב יישמרו. שקלה היעד, ילדים ומבוגרים, יזכה במגוון האלמנטים החשובים לאיכות חיים ולקהילתיות, ויוכל להשתמש במרחב הציבורי בצורה מיטבית. השאיפה ליצירת מגוון פתרונות תכנוניים קיבלה משקל מהותי לעומת האחידות שהיתה נהוגה עד אז.

החזון: שיתוף מהיסוד, שינוי תפיסה תכנונית

האתגר היה גדול, אבל המטרה היתה ברורה מאוד. יצירת שיתוף פעולה מקצועי כבר משלבי התכנון הראשוניים. האמנתי שאדריכלות הנוף צריכה לנכוח בנקודות שבהן נקבעים העקרונות המכריעים בתכנון האורבני: שילוב מושכל בטופוגרפיה הקיימת, שילוב בינוי, קו רקיע, יצירת קישוריות בין מרחבים, עיצוב חוויית הולכי הרגל, ותכנון של מרחב ציבורי כמכלול אחד עם הבינוי. שינוי הגישה לא התקבל תמיד בקלות. היו התנגדויות ברשויות וגם לעיתים בין חברי האיגוד. עם הזמן התרומה של אדריכלי הנוף הפכה משמעותית יותר ויותר בתהליך.

במקביל, שאפתי לכונן סטנדרט עבודה חדש לגמרי. במקום פרטי בנייה סטנדרטיים ללא זהות אדריכלית עיצובית, ביקשתי לקדם עקרונות תכנון והנחיות המותאמות באופן פרטני לכל פרויקט בנפרד, בהתאמה לפרוגרמה ולקריטריונים עיצוביים.

מהחזון ליישום: הנחיות, תקנים ושיתופי פעולה

כדי לבצע שינוי תפיסתי גיבשתי הנחיות תכנון מעודכנות אשר הגדירו את מעורבותו של אדריכל הנוף לאורך כל שלבי התכנון. במקביל, קידמתי את היוזמה לתקנים חדשים ייעודיים למקצוע: תקן נפרד למעקים בפיתוח, תקן מתקני משחק,

א מודיעין - תכנית כללית. תכנון: אדריכל משה ספדיה

א מודיעין - מוטיב תכנוני. תכנון: אדריכל משה ספדיה

בטוח ומוצל לצד פתרונות תחבורתיים, ותשומת לב מתמדת ליצירת קהילתיות במרחב הציבורי, כך שהשטחים הירוקים ייתנו מענה למגוון האוכלוסיות. ההכרה שמרחב ציבורי פתוח אינו מותרות אלא חלק בסיסי ביצירת איכות חיים, ותנאי יסוד לשמירה על הקשר האנושי - זו תובנה שלא ויתרתי עליה מעולם.

לאדריכלי הנוף הקוראים שורות אלה היום, חשוב לי לציין, אל תוותרו על השולחן שבו מתקבלות ההחלטות מוקדמות. המרחב הציבורי האורבני נתפס בקלות יתרה על ידי תשתיות ותחבורה. התיאום מחייב שיתופי פעולה אמיתיים, ולעיתים גם עבודה על תקנים וכללים חדשים. אני מקווה שהניסיון שחלקתי כאן יעודד את הדור הנוכחי של אדריכלי הנוף להמשיך ולדחוף את גבולות המקצוע קדימה.

מתקנים; כשאנחנו נכנסים בהתחלה, אנחנו מעצבים. ההבדל הזה - בין תיקון לעיצוב - הוא בעיניי ההבדל המהותי בין מקצוע שעיקרו תוספת לתכנון, לבין מקצוע המשפיע בפועל על איכות החיים במרחב הציבורי.

התפקיד לימד אותי שמקצועיות בפני עצמה אינה מספיקה - צריך אומץ להתעקש ונדרשת עקביות לאורך זמן. אני שמחה שכל האדריכלים/יות אשר נבחרו להמשיך את התפקיד שיפרו, הוסיפו והקפידו לשמר את מעמד אדריכלי הנוף.

גם היום אני שואפת להתעדכן במגמות וחדושים בתכנון סביבתי בעולם, ולאמץ מתוכם עקרונות המותאמים למדינה ולתנאי האקלים. לאורך הדרך גיבשתי מספר עקרונות המלווים אותי בכל פרויקט: שמירה על מרחב ציבורי פונקציונלי ומזמין, שמירת מדרכות להולכי רגל, יצירת מרחב

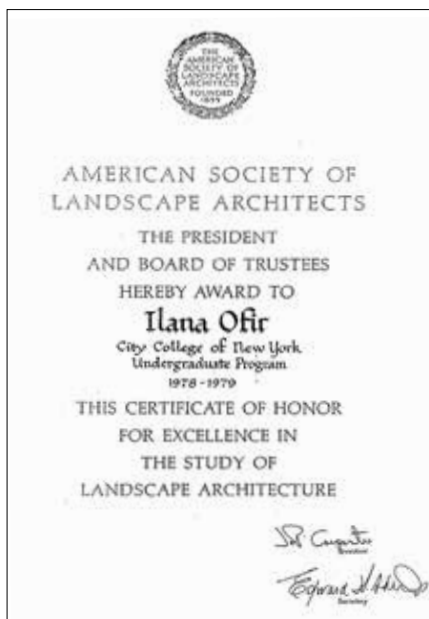
אבני דרך: מהעלייה הגדולה ועד העיר מודיעין

במקביל הייתי שותפה לכמה מהאירועים המכוננים ביותר של משרד השיכון באותן שנים. הראשון היה מתן פתרונות דיור מהירים לעלייה הגדולה מברית המועצות בכל רחבי הארץ, בקצב שהעמיד את כל עקרונות התכנון שגיבשנו במבחן מעשי של ממש. כדי לקדם ביעילות את בקרת תכנון, צרפתי למשימה צוות אדריכליות נוף מנוסות אשר נרתמו למשימה בצורה מיטבית.

האירוע השני היה הקמת העיר מודיעין. זכיתי להיות חלק מצוות מצומצם מטעם המשרד שליווה את התהליך מראשיתו - מהתכנון, דרך שלבי הביצוע, ועד ראשית האיכלוס. בניגוד למקובל, הכירו בהנהלת המשרד בעובדה שהפיתוח הסביבתי הוא חלק משמעותי מהדימוי והשיווק של העיר. בתכנון העירוני של מודיעין שילב האדריכל משה ספדיה עקרונות חדשניים אשר השפיעו ישירות על התכנון הסביבתי. כשהחזן קרם עור וגידים חוויתי סיפוק מקצועי אדיר, וגם קיבלתי פרס מנכ"ל על פועלי.

מה שלמדתי - ומה שהייתי רוצה שתדעו

השינוי לא קרה בבת אחת. המודעות של צוותי התכנון הוותיקים לא היתה מובנת מאליה ונדרשו התמדה והדרגתיות, לאורך השנים. הגישה הפסיבית של פעם, פינתה את מקומה לנורמה מקובלת של שילוב אדריכלי הנוף בתהליך התכנון. בשנת 1997, אחרי שתיים-עשרה שנה בתפקיד, הרגשתי שהגיע הזמן לצאת לדרך עצמאית. אבל העקרונות שגובשו במהלך אותן שנים מלווים אותי עד היום, בכל פרויקט שאני מתכננת במשרד שלי. במבט אחורה, אני רואה בבירור כמה קריטית הנוכחות המוקדמת של אדריכל הנוף בתהליך התכנון. כשאנחנו משתלבים בסוף, אנחנו בעיקר

אילנה אופיר שימשה כאדריכלית נוף ראשית במשרד השיכון בין השנים 1985-1997, וכיום היא בעלת משרד עצמאי לאדריכלות נוף.

▲ מחלף אלוף שדה 2026 לפני שינויים בעקבות הקמת הרכבת הקלה

אדריכלות נוף של דרכים בישראל

מהנדסת נוף לתכנון נוף וסביבה

אדריכל נוף אבינועם אבנון

ניסיונו להשריש זאת בתודעת המתכננים - כל תכנון חייב להתבסס על רעיון מוביל.

כבר בשנות השבעים, תוכנן ובוצע פיתוח נופי נרחב לאורך הכבישים 1, 2 ו-4, אולם עקב עבודות שיפור והרחבה ועקב אחזקה לא מספקת, נותר מפיתוח נופי זה רק מעט, באזור לטרון, בן שמן ונתב"ג - מקבצי עצים ושורות של שיחי הרדוף הנחלים.

כאן נשאלת שאלה חשובה נוספת - האם אפשרי תכנון ופיתוח בר-קיימא, לטווח ארוך ובמיוחד בתנאים של אי-ודאות תקציבית? במע"צ התמודדנו רבות עם שאלה זו בתכנון הרעיוני ובתכנון הפיזי של דרכים ובעשורים האחרונים גם בתכנון מסילות.

לנוכח המציאות התקציבית שהטילה מגבלות רבות וקשות על הפיתוח הנופי והסביבתי, היה צורך בהגדלה והעמקה של מודעות הארגון להיבטים נופיים וסביבתיים ובמקביל לגבש צוות מסור לעניין במע"צ עצמה. צוות זה כלל, מלבד, את אד' הנוף רויטל שושני ואחר כך גם את אד' נוף

במהלך השנים התברר כי מרחב התכנון והטיפול הנופי יכול ואף חייב לחרוג מהראייה הצרה של 5-10 מ' משולי הדרך. השאלה של מרחב וטווח ההתייחסות בתכנון הנוף של הדרך היא בעיני אחת השאלות החשובות ביותר העומדת לפתחו של כל אדריכל נוף, אם לא החשובה שבהן. היא אינה תלויה בפרוגרמת התכנון של המזמין - זו אחריותו של אדריכל הנוף למצוא לה מענה מתאים גם אם בפועל הפיתוח יהיה רק בתחום רצועת הדרך.

למעט בשנותיה האחרונות, תקציביה של מע"צ איפשרו רק פיתוח וטיפול בפרויקטים מצומצמים ונקודתיים בלבד ולא פיתוח של ציר במלואו (כפי שנעשה בכביש חוצה ישראל ולאחר מכן במסגרת חברת "נתיבי ישראל"). מציאות זו הקשתה על ראייה ותכנון לטווח ארוך והגבילה גם את אפשרויות התכנון הצמחי. למרות זאת נעשה ניסיון לחשיבה רעיונית ותכנון עקרוני של קטעים ארוכים יותר מתחום הפרויקט עצמו בחלק מהפרויקטים כמו בכביש 4 ובכביש 1.

לא פשוט לסכם עשרות שנים של פעילות בתחום אדריכלות הנוף והסביבה של דרכים ולא אתיימר לעשות כן. בחרתי להתייחס ולהתמקד במספר נושאים שחיוניים, לדעתי, להבנת התהליכים והתמורות בתחום זה בישראל ובשאלות אשר כל מתכנן חייב לעמוד מולן בעת התכנון והביצוע כדי שהתכנון יהיה בעל משמעות.

מיד עם סיום לימודי אדריכלות הנוף בטכניון, בשנת 1984, הוצע לי לעבוד במע"צ (מחלקת עבודות ציבוריות) כ"אחראי לפיתוח צידי דרכים". באותן שנים מע"צ, אז יחידת סמך של משרד הבינוי והשיכון, היתה ממונה על פיתוחה ואחזקתה של רשת הדרכים הבינעירוניות.

חשבתי לעצמי - איזו אדריכלות נוף אפשר כבר לעשות ברצועה צרה של 5-10 מ' משני צידי הכביש? אבל קסמה לי האפשרות לעבוד ולהשפיע בקנה מידה ארצי. בסופו של דבר נשארת לי ל-35 שנים כאחראי לתכנון אדריכלי, נופי וסביבתי של הדרכים הבינעירוניות במע"צ ועם סגירתה גם במסגרת חברת "נתיבי ישראל", עד לפרישתי בשנת 2020.

בסביבה עירונית, כולל תכנון אדריכלי של הקירות האקוסטיים הראשונים. השני הוא **כביש תפן-כרמיאל**, שתוכנן על ידי אד' נוף יהודית גרמי, עם ד"ר אביבה רבינוביץ' מרט"ג כיועצת צמחיה. התכנון הראשוני ותקנון לשיקום נופי-סביבתי שהוכנו על ידי אושרו במועצה הארצית לתכנון ובנייה ושימשו כמודל לתוכניות שיקום נופי בכבישים רבים. בפרויקט זה שולבו שיקום של מחצבות לא חוקיות סמוכות ופיסול סביבתי, שהראו כי פיתוח הדרך יכול וחיוב לתת את הדעת גם על הסביבה שמחוץ לדרך ובכך לתרום לשיפורה ולשדרוגה הנופי. בהדרגה הלך והתחזק מעמדו של אד' הנוף בהליך התכנון. אדריכלי הנוף השפיעו על ההתוויה, על הליך בחינת חלופות ואף על התכנון ההנדסי. דוגמה בולטת היא תכנון מחלף שער הגיא (על ידי משרד "שלמה אהרונסון" ומשרד "חברת מהנדסים") בתחילת שנות התשעים. תחילה הוא תוכנן כמחלף עילי עם השפעה נופית

יהודית גרמי ואת צבי פרידמן שהיה אחראי לאחזקת הצמחיה. הצוות עסק, ביד אחת, בתכנון בפועל של פרויקטים נבחרים **כמודל לתכנון רצוי המשלב היבטים נופיים וסביבתיים בראייה רחבה של תכנון בר-קיימא**, וביד השנייה - בחיפוש, במחקר וביישום של צמחיה בת-קיימא המתאימה לצידי הדרכים באזורי הארץ השונים. חיפוש זה נעשה בשיתוף קק"ל, סימה קגן ממכון וולקני, רן פאוקר מהמכון לחקר הנגב, ד"ר אביבה רבינוביץ' מרשות הטבע והגנים ועוד רבים וטובים. באופן זה הלכה ונבנתה רשת של גורמים בעלי עניין שתורמו ערך מוסף, כל אחד בתחומו, לתכנון וביצוע של פרויקטים רבים.

עבודת הצוות הניבה בשנות השמונים שני פרויקטים המהווים אבני דרך כמודל בתכנון נופי של דרכים בינעירוניות. הראשון הוא **מחלף אלוף שדה**, בתכנונה של אד' נוף רויטל שושני, שהתמודדה לראשונה עם תכנון נופי של **מחלף בינעירוני**

▲ כביש תפן כרמיאל.
פיסול סביבתי: דליה מאירי תכנון נוף: יהודית גרמי

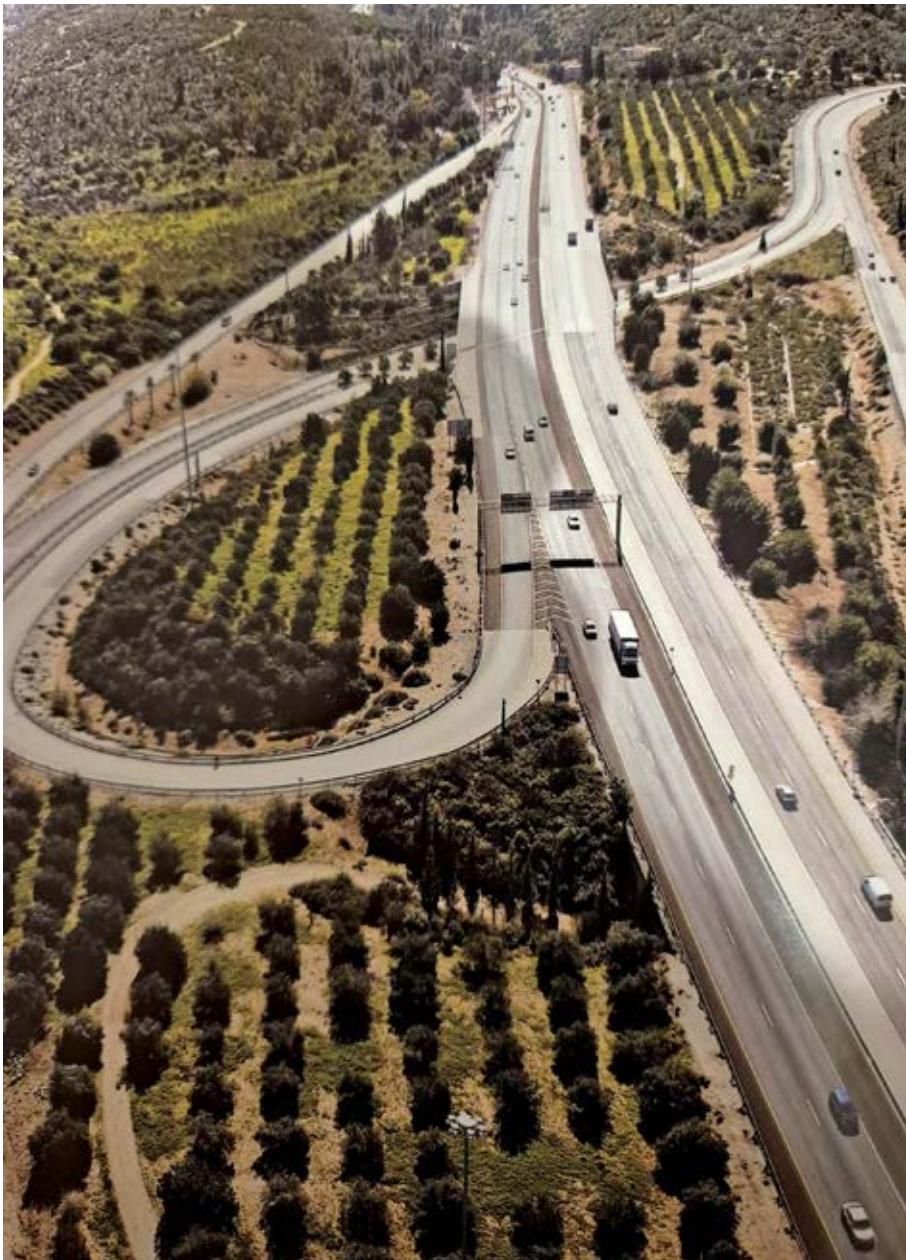
▲ נופי כביש תפן כרמיאל, סוף שנות השמונים

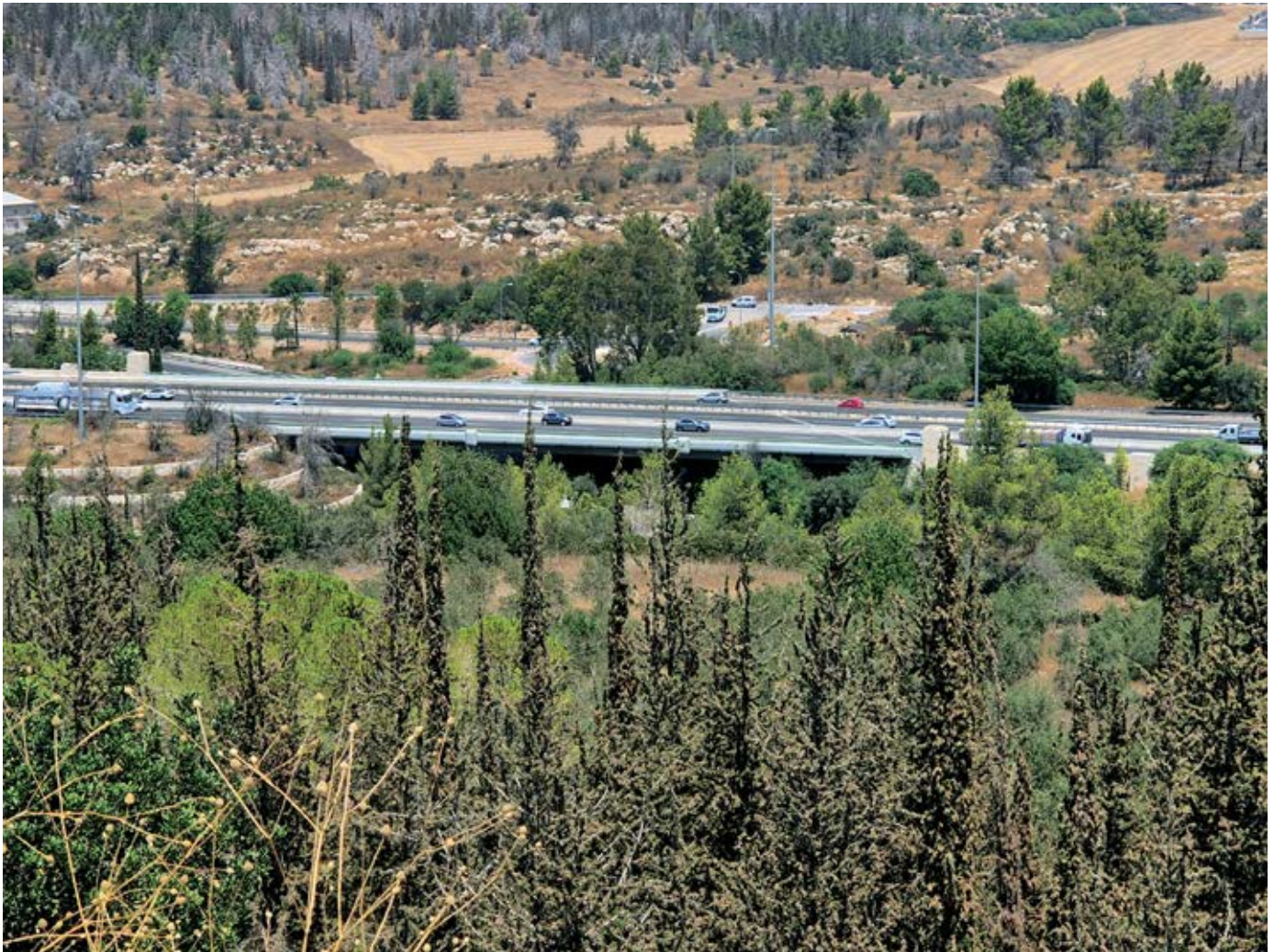
▲ פיסול סביבתי בכביש תפן כרמיאל.
פסל: דורון בר אדון

▲ איקלום צמחיה בצידי כביש 40. צילום: סימה קגן

▲ מחלף שער הגיא בשנות התשעים. צילום אוויר: חברת "אלבטרוס"

▲ מחלף שער הגיא, מחלף משוקע במקום מחלף עילי

▲ מחלף שער הגיא, 2026

קשה על אזור שער הגיא ולבסוף, במאמץ תכנוני משותף של שני המשרדים, תוכנן ובוצע כמחלף משוקע ותכנונו הנופי זכה לשבחים והכרה בינלאומית. המאמץ למצב את מעמדו של אד' הנוף כחלק בלתי נפרד מצוות התכנון היה לא פשוט ורצוף קונפליקטים. הוא נמשך עד שנת 2003, עת הפכה מע"צ לחברה ממשלתית - חברת "נתיבי ישראל". שם הוא הוסדר פורמלית בנוהלי התכנון, בתעריפי תכנון ובהקמת מאגרי תכנון תוך הכרה בייחודיות המקצוע.

בתחילת שנות האלפיים היו מע"צ וחברת "נתיבי ישראל" לבין המזמינות הגדולות ביותר של עבודות תכנון נוף בארץ. תוכנון פרויקטים ענקיים שחלקם טרם בוצע ואשר דרשו התמודדות עם אתגרים חדשים רבים שיקצר המקום לפרטם. בחברת "נתיבי ישראל" פיתוח התחום הסביבתי תפס תשומת לב הולכת וגוברת בעבודתי, אולם הדבר היה כורח המציאות באותן שנים. **השילוב של תחומי אדריכלות הנוף ותכנון סביבתי כפי שהתגבש במע"צ ובנתיבי ישראל מהווה מודל ייחודי.** הדבר דרש התמקצעות לא רק בתחומי הנוף והאדריכלות אלא גם בתחומי ההנדסה והסביבה.

והסביבה השונים לרבות רעש, זיהום אוויר, טיפול בזיהום קרקע, בצמחיה פולשנית, מעברים לבעלי חיים ועוד. המהלך להכנת המתודולוגיה והנחיות התכנון ארך שנים אחדות ועסקתי בו עד לפרישתי מהחברה. לא נותר אלא לקוות שמאמצים אלה יישאו פירות שנים רבות.

בשלב זה איבחנו חוסרים רבים בהכשרה המקצועית ובמתודולוגיית התכנון, הן של אדריכלי הנוף והן של מתכנני הסביבה. לכן הוחלט להתחיל בכתיבת מתודולוגיה והנחיות לתכנון בתחומים אלה. בכך נעזרתי רבות באד' נוף ליעד מרקוס, ובמיטב המומחים בתחומי האקולוגיה

אדריכל נוף אבינועם אבנון שימש בשנים 1985-2020 כמנהל האגף לתכנון אדריכלי, נוף וסביבתי במע"צ ובחברת "נתיבי ישראל".

עיצוב שמחבר פיסול, משחק וקהילה

קו מוצרים פורץ דרך הקוטף פרסי עיצוב יוקרתיים בעולם

עץ Accoya עמיד
במיוחד לשנים רבות

מרכז מפגש
רב-גילאי

עיצוב בהשראת
סליל DNA

תחזוקה
ושירות

חדשנות
כערך עליון

רוצים לשמוע עוד?

@ ganit@ganit.co.il 🌐 ganit.co.il ☎ 04-6230555

▲ רחלי מרחב בגן לאומי בית שאן, תכנון: מוריה סקלי

שנות ה-90 ברשות הגנים הלאומיים

אדריכלית נוף רחלי מרחב

פעלנו עמדו על שלהן. הדיכטומיה בין שימור לפיתוח היתה נוכחת ומייסרת. אבל היה רגע אחד שהבהיר לי שמדובר בשילוב הכרחי - שלא רק שאין מנוס ממנו אלא שהוא עצמו האינטרס של שני הצדדים. אף אחד לא ישקיע כסף בשימור עתיקות, מקווה מים, או בית גידול ייחודי אם לא יבואו תיירים לראותם. ומאידך, אם לא נשמור על פסיפסים, על מפל מים או על יעלים, הפיתוח

בהתבסס על כך שהביקוש לגנים בעלייה מתמדת בעוד שמספרם ושטחם נותר קבוע. התוספות שהצלחנו להוסיף היו זניחות ביחס לתוספת הביקוש ולירידה בסף הייחוד. בין רשות הגנים הלאומיים וארגונים משיקים, בהם רשות שמורות הטבע, רשות העתיקות, הקרן הקיימת לישראל, החברה להגנת הטבע, ניטשו מחלוקות לא קלות. גם מועצות אזוריות שבתחומן

בקיץ 1990 התמנית לאדריכלית הנוף של רשות הגנים הלאומיים. הממונים עלי לא הגדירו לי את תפקידי, הם השאירו את זה בידיי. כשניסיתי להבהיר לעצמי מה יבטיח שרשות הגנים הלאומיים תמלא היטב את ייעודה ניסחתי את זה בכתב כך: **תפקידנו לתת לאנשים הזדמנות לבוא במגע עם התרבויות שנוצרו בארץ במרחבים בם נוצרו.** מה זה אומר לבוא במגע? אילו תרבויות? איך מגדירים את המרחב בו נוצרה תרבות? ואיך מייצרים הזדמנויות ומנגישים את הדבר שאותו רוצים לתת? השאלות האלה נשפו בעורפי וכיוונו אותי.

היה לי ברור שתכנון נובע מתוכן. שהדרך לבטא את הייחוד והיופי של כל אחד מהגנים נובעת מהסיפור שאותו אנחנו רוצים שהמבקרים יספרו בתום הביקור בו. התעקשתי שלפני כל תכנון נענה תחילה על השאלות האלה. למשל, כשהתור לרכבל במצדה היה בלתי נסבל והוחלט להשקיע בתכנון רכבלים נוספים - הצעתי להיפרד לשלום מאלעזר בן יאיר שהיה גיבור הסיפור מראשית המאה ה-20 ולהחליפו ב"אשה המשכלת שהיטיבה לבאר" (כך כינה אותה יוספוס פלביוס) שהצילה את עצמה ועוד חמישה ילדים מהתופת.

שנות ה-90 היו ימי רנסנס לרשויות שעסקו בפיתוח הארץ. תקציב התכנון של רשות הגנים הלאומיים גדל פי שמונה בשנה וחצי מיום כניסתי לתפקיד. זה איפשר להפיח רוח חשיבה חדשה בגנים רבים שכבר פעלו, אך חשוב מכך, זה איפשר לי להקים צוות שיעסוק בתכנון לטווח הארוך,

▲ גן לאומי עין עבדת, תכנון: יהלום צור

▲ גן לאומי קיסריה, תכנון: שלמה אהרונסון, ארכיון המשרד

▲ גן לאומי ציפורי, תכנון: גדעון שריג

גדי, בריכות דגים במעגן מיכאל, מטעי כרמים בחבל לכיש ושדות חיטה בקרית גת. עסקתי בשאלות איך שומרים גם עליהם כמרכיבי נוף הארץ, ולא רק על חורש ים-תיכוני, חי וצומח נדיר, או תל ארכיאולוגי? איך שומרים על זהות של עיר שלא מופרדת משכנתה? והאם צריך לשמור על מראה הקיבוצים ב"קליפתם" המיוחדת כשתוכנם מכרסם בה כל העת, והאם זה אפשרי בכלל? המתודולוגיה שפיתחתי זכתה למעט התעניינות באותן שנים אבל אולי גם זמנה יגיע.

לסיכום - הגעתי למקום בו ניתנה לי אפשרות רחבת ידיים. אף אחד לא אמר לי כמה עמוק ורחוק מותר לי ללכת. לא עצרו אותי. במבט לאחור נדמה שקרה לי נס. לא יכולתי לבקש לעצמי עיסוק מרתק יותר, מלמד יותר, משפיע יותר. היתה זו תקופה של פתיחות רבה ושל תקציבים בלתי מוגבלים. אלה דרשו כישורים מקצועיים וכאלה שאינם מקצועיים. כישורים שלא נלמדים בתוכנית לאדריכלות נוף והם קריטיים להצלחה לא פחות מידע מקצועי: הייתי צריכה לעמוד על שלי ולא לוותר לגדולים ממני, ותיקים ממני, מנוסים ממני וגברים ממני. כן, לא היה קל להיות אישה בהנהלת רשות הגנים הלאומיים בשנים ההן ובימי האיחוד עם רשות שמורות הטבע בסוף שנות ה-90 היה זה עבורי אפילו בלתי אפשרי.

שנות ה-90 בהן עבדתי ברשות היו ללא ספק שנים מאתגרות. לו הייתי מתמנה היום לתפקיד הייתי פועלת להפוך את הגנים הלאומיים לגנים אזרחיים, הייתי מכניסה לצוותי התכנון אנשים מתחומי ידע שונים שיכולים לתרום לצמצום המחיר אותו נשלם עם עליית הטמפרטורות, שינויי האקלים, הצפיפות בכבישים והשינוי התרבותי בפרופיל המבקרים.

אנחנו חיים בעידן בו קשה יותר ויותר לדמיין את העתיד - אך בכוחם של הנחייה ותכנון מושכלים לסייע ליצירת עתיד טוב יותר.

והשאריות. להבנתי, אין סיבה שגנים לאומיים, וכמותם חופי רחצה, יערות וכלל המרחבים הציבוריים הפתוחים יהיו פחי האשפה לשרות המבקרים בהם.

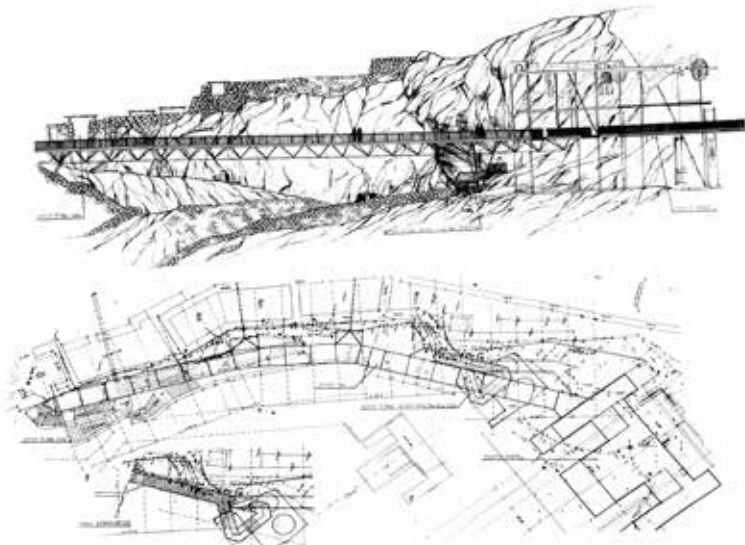
בשלוש השנים האחרונות לעבודתי, במהלך המיזוג עם הרשות לשמורות הטבע, פיתחתי את נושא המשאב החזותי: ערכי טבע וארכיאולוגיה זכו להגנה על פי חוק, אך לא כך היה הדבר לגבי השטחים הפתוחים. הנפגעים ביותר מתנופת הפיתוח ששטפה את ישראל באותן שנים היו נופי השטחים החקלאיים שמאפיינים כל כך את מראה הארץ: מטעי דקלים בעמק בית שאן ועין

כשלעצמו יכרות את הענף עליו אנחנו יושבים. נדמה לי שהצלחתי לנווט ולהוות מעין מגשרת בין הפיתוח שנחשב ברשות הגנים למטרת על, לבין השימור שהוגדר כמטרת העל ברשויות אחרות. במבט לאחור זה נראה טריוויאלי אך בשנות ה-90 הדיונים היו לוהטים ורוויים בצדקתם של כל מי שישבו סביב שלחן הדיונים.

לרשות הגנים הלאומיים היה חשוב שאדריכל נוף מטעמה ינחה ויגיב על התוכניות שהציעו אדריכלי הנוף הפרטיים שנשכרו לתכנון הגנים. גם אם לא הגדרתי לעצמי את זה כך, בפועל הייתי מעין חוליה מקצועית מחברת בין הנהלת הרשות לבין אדריכלי הנוף, רובם מבוגרים ממני בדור ועתירי נסיון והצלחות. בשנים אלה זכיתי להכניס לעבודה עם הרשות אדריכליות נוף בנות דורי והיה עליי לסייע להן בפילוס דרכן שם.

בכל הגנים, למעט בפארק הכרמל, התנוססו שלטים אחידים באותיות לבנות על גבי רקע כחול שתיפקדו כמו "מדים", ללמדך שהינך נמצא בשטח של רשות הגנים הלאומיים. בעזרת מקרן שיקופיות (האב המייסד של מצגות) ודיונים ממושכים הצלחתי לשכנע שהשילוט הוא חלק ממראה הגן ושלאזכור הרשות מיותר לחלוטין מרגע בו שולם כרטיס הכניסה בשער הגן. נשמע קל? לא היה קל כלל.

הרשות הוציאה מליוני שקלים בשנה על פינוי אשפה, ונדחמתי לגלות שהדבר מתקבל כ"דין התנועה". קמפיין שהצעתי בנוסח "מה שבא איתי - חוזר איתי" לא זכה לתמיכה. אבל אני בטוחה שיבוא היום בו אנשים שהביאו עמם במבה, אבטיח או חיתול, ייקחו איתם בחזרה לעיר את האריזות

▲ גן לאומי מצדה, תכנון: משרד תכנון נוף, ארכיון עזריאלי לאדריכלות

הצילומים באדיבות נורית ליסובסקי (למעט גן לאומי קיסריה)

אדריכלית נוף רחלי מרחב, בוגרת הטכניון משנת 1982. היתה אדריכלית נוף ראשית של רשות הגנים מ-1990 ועד 1999. פעילה חברתית, כותבת ומלחינה.

קיר ירוק מתכננים לשנים רוזנבאום קירות ירוקים בהנהלת אגרונום ריצ'ארד רוזנבאום

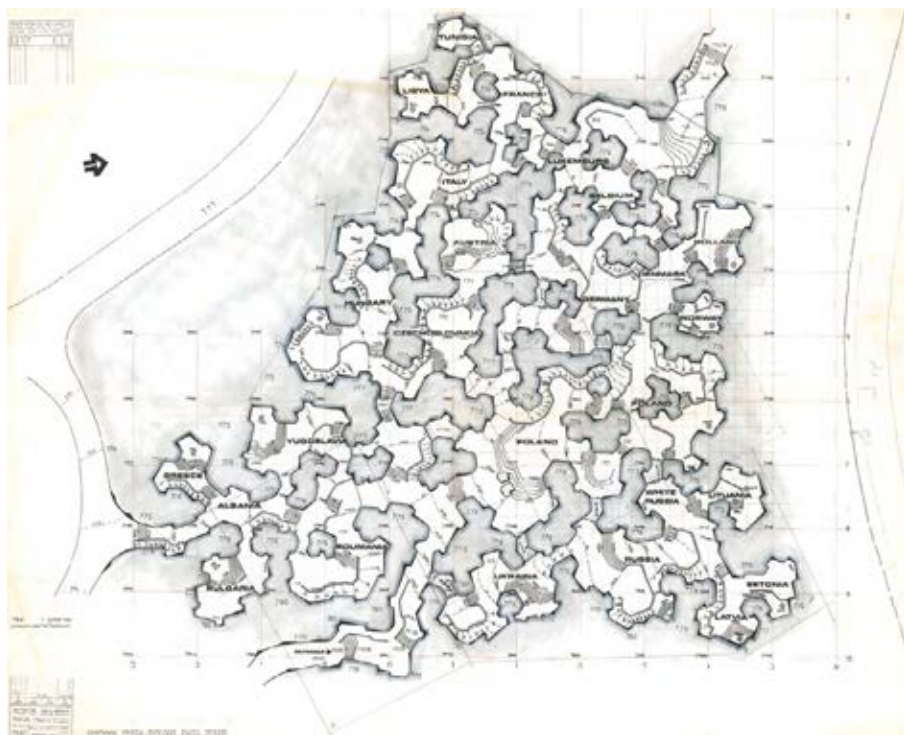
**ניסיון של 15 שנה בגינון ויותר מ-10 שנים בתכנון
והקמת קירות ירוקים בסטנדרט בינלאומי.**

מתמחים בפרויקטים גדולים המבוססים על טכנולוגיה הידרופונית
ללא אדמה, עם מערכת השקיה ובקרה חכמה 24/7,
המאפשרת שליטה מדויקת בתנאי הגידול.

תכנון נכון. טכנולוגיה מוכחת. קירות ירוקים שנשארים ירוקים לאורך שנים.

מסע עכשווי ברוח התקופה

אדריכלית נוף נורית ליסובסקי

▲ תכנית כללית (ארכיון עזריאלי לאדריכלות, אוסף ליפא יהלום ודן צור)

להנציח במסגרת אתר יחיד כ-5000 קהילות שמוצאן מתרבויות וממסורות שונות וממגוון אזורים גיאוגרפיים, וזאת באמצעות הנריטב המשותף להן - עצם החורבן.

עיצוב האתר זיכה את הילום וצור בפרס ישראל לאדריכלות בשנת היובל למדינת ישראל (1998). השופטים ציינו את בקעת הקהילות בירושלים, לצד אחוזת קבר בן גוריון בשדה בוקר, כפסגת הישגיהם של השניים, מקומות המייצגים את שתי הפנים של מדינת ישראל: הראשון, פיוטי, טקסטואלי, יהודי בהווייתו, עוסק בהנצחת עולם תרבותי שחבר, השני ציוני וחילוני, מוקדש לדמות שכוונה את הישראליות החדשה.

הבקעה היא התחנה האחרונה בשורה של מוסדות זיכרון, אנדרטאות ומצפורים המרכיבים את יד ושם. שביל מתפתל במורד השלוחה מוליך את המבקר מעולם של מעלה, מיוער, ירוק, פתוח לנוף הרחוק, לעולם של מטה, ריק, חשוף ומתעתע. קירות האבן המתגבהים יוצרים מבוך ללא מוצא, שהתנועה בו חסרת התמצאות וכיוון מוגדר, והמבט היחיד ממנו נפתח כלפי מעלה, אל השמים. על הקירות כתובים שמות של מקומות, ערים וכפרים, היוצרים ספר זיכור ענק חקוק בסלע, וסידורם במרחב יוצר מעין אטלס מופשט, תלת-ממדי של מפת אירופה וצפון-אפריקה.

אבל זה רק הפתחי לפיתוח הבוטה, חסר הרגישות, שנעשה באתר עצמו, ושיאו בטריבונו שהוצבה בחצר פולין, הגדולה בקהילות אירופה, ואשר ממלאת את החלל מקיר לקיר בקונסטרוקציה מגושמת וכעורה במיוחד. קירות האבן הנשקפים מהמושבבים המוגבהים - שהשמות החקוקים עליהם, וסימני החציבה שנחרצו בהם היו מקור עוצמתם הדוממת - צופו בטיח אפור גס כמצע להקרנת "המיצג המרהיב". כמה רבה, כמה יחירות יש בפעולה האגבית הזו של כיסוי הקיר שהוא מופת עיצובי - הן בהנחה הזהירה של גושי הסלע ובטקסטורת האבן הטבעית, הן בטיפוגרפיה המחושבת וההיררכית של האות והכיתוב. כמה עולב הטקסט המבקש "לעורר לחיים" קהילות שחרבו ולספר "איך השפענו על התרבות והמדע", בפעולה שמעידה יותר מכל על חוסר תרבות וחוסר הבנה של רוח המקום.

בקעת הקהילות נחנכה בשנת 1992, 14 שנים לאחר תחרות התכנון שבה זכו אדריכלי הנוף ליפא יהלום ודן צור. מדובר באחד מאתרי היזכרון העוצמתיים והפואטיים לשואה, בארץ ובעולם, מופת עיצובי לזיקה שבין זיכרון, נוף, זהות לאומית. את הרעיון להקמת אתר היזכרון העלו יצחק ארד, יו"ר יד ושם דאז, ואלי זבורובסקי, נציג האגודה האמריקאית. בבקעת הקהילות הם בקשו

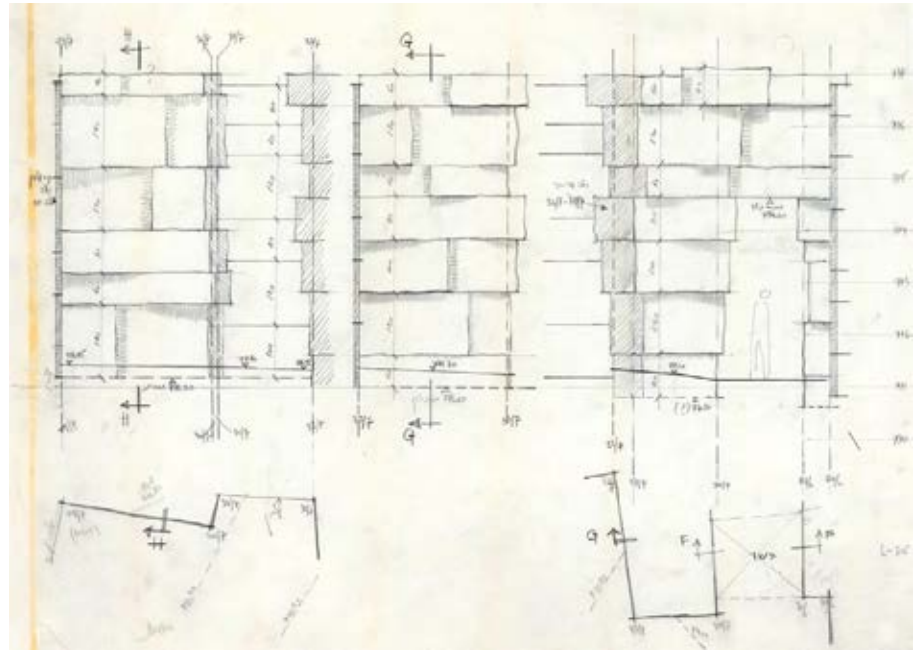
מודעה שהופיעה בעיתוני סוף השבוע בישרה על "2000 שנות היסטוריה במסע אורקולי מלהיב" בבקעת הקהילות ביד ושם. אניח לרגע את ההצהרה התמוהה, נטולת הבסיס ההיסטורי, על 2000 שנות, הבאה ממוסד שאמון על חקר ותיעוד העבר. אני מבקשת להתמקד במהלך עצמו של כניסה ליצירה אדריכלית-נופית איקונית, מהלך שנעשה ללא כל דיון ציבורי או ליווי של אדריכל נוף או אדריכל שימור, ושינה כליל את הרעיון התכנוני, את חוויית הביקור ואת המהות הפיזית והתרבותית של בקעת הקהילות.

למי שמכיר את תכנון הבקעה מקרוב, המודעה כשלעצמה מעוררת אי נוחות. דיוקני נשים וגברים, דמות הרצל וסמלי מגן דוד מכסים-מרצדים על קירות האבן במופע דיסנילנדי של אורות צבעוניים.

▲ זיכרון חקוק באבן, 2000. צילום: נורית ליסובסקי

▲ פריסת הקירות (ארכיון עזריאלי לאדריכלות, אוסף ליפא יהלום ודן צור)

▲ עבודות הפיתוח, 2026. צילום: נורית ליסובסקי

ובעוצמתו, כמו גם את יהלום וצור, ואת ענקי דור המייסדים של אדריכלות הנוף המקומית, אלה שלאורם, ובזכות המורשת שהותירו לנו, אנחנו נושאים את שם אדריכלות הנוף בגאווה. זה נכון בבקעת הקהילות, ובגנים ונופים מעוצבים רבים אחרים, ולא מאוחר מדי שהקהילה המקצועית תיזכר לשימור ערכיה ומורשתה.

אתר יד ושם מושך אליו כמיליון מבקרים בשנה, ומשפיע באופן ישיר על ישראלים ותיירים יותר מכל פרויקט אדריכלי-נופי אחר. לדורות הבאים, ההתנסות באתר לא תהיה קשורה בקשר אישי מידי עם בני משפחה שחוו את השואה או עם התחושות הקשות שליוו את מלחמת העולם, אלא תתבסס על העיצוב הרעיוני, הפיזי והחוויתי של המקום. השינוי המהותי באתר - מ"מקום" ל"מיצג" -- משקף, כך נדמה, הלכי רוח במוסדות השלטון, בחברה הישראלית ובמרחב הסובב אותנו של חוסר כבוד לנכסי תרבות ורוח.

ואקורד סיום למחשבה: בתחרות התכנון, ובמהלך שנות ההקמה, השם הרשמי של האתר היה בקעת הקהילות המקורות. המילה "חרבות" הוסרה לדרישת קהילת דנמרק בטענה שהקהילה היהודית שם מעולם לא חרבה. המעשה התכנוני הנוכחי הוא וריאציה עצובה על השם המקורי. אכן, בקעת הקהילות שהוחרבה.

הזה - נוף עם מעט שמים כחולים ...; מקום שאינו מסיח את דעתך אלא תובע ממך ריכוז והיזכרות; מקום שאינך יכול לנער מעליך. כאן הולכים כבעולם של חלום - חלום המציאות הנוראה.

מה נותר מהמקום העוצמתי, המהורהר, של היזכרות והתייחדות לאחר "השדרוג"? לא הרבה. במת האירוע מזדקרת אל על, צופה במבט פנורמי על פני הבקעה, זאת בניגוד מוחלט לרעיון העיצובי של הכוונה המבט כלפי מעלה ולתחושת הסגירות וחוסר ההתמצאות שאדריכלי הנוף בקשו ליצור. בשם הנגישות נסלל שביל בטון צר, והוצבו מסעדי יד ממתכת, כך שהשיטוט החופשי ב"ספר השמות" החקוק באבן, החיפוש והתעיייה במבוך, היכולת לנגוע באותיות השקועות של שם מוכר מסיפורי הורים וסבים, להניח אבן או נר זיכרון על מדף סלע -- כל אלה אינם אפשריים עוד. אבן היא חומר היסוד של המקום ומופיעה במילון צורני רב-רבדים שכל פרט בו עוצב בקפידה, אך החומריות הזו הופרה בשילוב אקראי של פרטים גנריים, ממתכת, פלסטיק, במגוון צבעים וגדלים ובביצוע רשלני.

ולמה אני כותבת את הדברים האלה במסגרת חגיגות ה-75 לאיגוד אדריכלי הנוף?

כי בעת הזו חשוב להזכיר ולהנכיח, לשמור ולשמר, עיצוב אדריכלי-נופי יוצא דופן ברגישותו

הבקעה מחופרת כולה באדמה והיא כמעט בלתי נראית. אין בה עמודים נישאים אל על או מרכיבים פיגורטיביים אחרים המאפיינים אתרי זיכרון. את האבן הירושלמית המהודרת, המופיעה במבנים וברחבות המרוצפות שעל ההר, מחליפים כאן סלעי ענק גולמיים שהובאו מרחבי הגליל והנגב וסודרו מחדש בתבנית של בורות פעורים באדמה. בצירופם יחד הם מסתעפים למעין מבוך, שהוא בו-זמנית מתאר של מפת אירופה, 'עץ משפחה' של העם היהודי, ועדות לחיי תרבות ורוח יהודיים. המיפוי, שחוקר הנוף ג'יימס קורנר מתאר כאקט אופרטיבי שהוא המקבילה האנלוגית לקרקע הממשית, מעביר כאן את המציאות האירופאית של המלחמה לתוך הטריטוריה המקומית של ירושלים.

העיצוב רב-העוצמה של יהלום וצור מחולל תהודה במישורים רבים. המהלך המבוכי בתוככי בקעה, מנעד הרגשות שהיא מעוררת, ויכולתה לפעול כמתקן זיכרון ענקי, נובעים מכוחו של העיצוב הפיזי. החוויה היא בעת ובעונה אחת שכלתנית, רוחנית וגופנית. הבקעה ממחישה את תחושת חוסר המוצא, ונוכחותה המסיבית - בשפה החללית, בתנועה במרחב, בחומרים ובפרטים -- מהווה תזכורת להיקף העצום של ממדי השואה. ובלשונו הפיוטית של יהלום: "מה נורא המקום

StudioBeton® Technological concrete®

בעולם הדינאמי שלנו, כשאתה מכוון גבוה אתה זקוק לשותפים טובים. שותפינו האדריכלים הינם חלק בלתי נפרד מהחזון, היצירה, ההצלחה וההשפעה החיובית של מוצרינו על הנוף ועל תרבות החוץ בישראל. **StudioBeton®** עומדת לרשות אדריכלי הנוף עם מודל טכנולוגי עובד, ניסיון מוכח של עשרות שנים ומאות פרויקטים מוצלחים. לרשותכם סל מוצרים יעודים, נגישים ועמידים, ללא תחזוקה, בהתאמה נופית ובטכנולוגיות בטון חדשניות. **StudioBeton®** צמחה להיות פלטפורמה גלובאלית לפיתוח פתרונות אקולוגיים ומחזורי בטון, המשרתת פרויקטים וצרכים אדריכליים שונים ומגוונים. אנו מאחלים המשך שיתוף פעולה פורה ליצירת עוד דברים נפלאים ביחד לאדם, לסביבה ולעולם טוב יותר.

שנה טובה וחתיקה

עמידות, יציבות, בטיחות

Pw Classic. עין בוקק, ים המלח. שלמה אהרונסון אדריכלים

Re Arch. מוזיאון ישראל ירושלים, הלב הקדוש. ג'ף קונץ

Re Marin. מרכז ספורט ימי, ת"א-יפו. ברידא מעוז אדריכלות נוף

Pw Topping. טיילת קרית ים. אדריכל זהר אלטמן

מחזור, חדשנות, אדריכלות

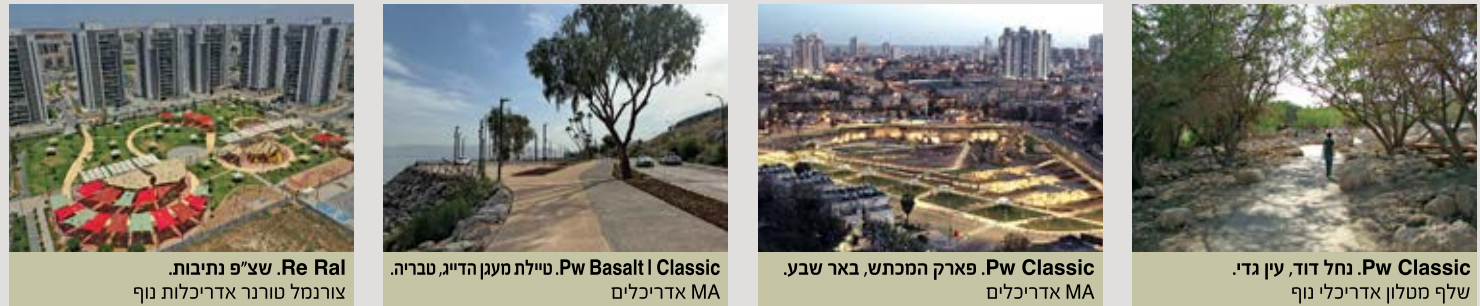
Re Glass. אונדולה מחזור

In Paris. מוזיאון מגדל דוד, ירושלים. קימל אשכולות אדריכלים

In Paris. בית פרטי. אדריכלית שרה הלרין

Pw Solar. נחל חימר. אמדו אדריכלות נוף

התאמה נופית וסביבתית

Re Ral. שצ"פ נתיבות. צורנמל טורנר אדריכלות נוף

Pw Basalt | Classic. טיילת מעגן הדיג, טבריה. MA אדריכלים

Pw Classic. פארק המכתש, באר שבע. MA אדריכלים

Pw Classic. נחל דוד, עין גדי. שלף מטלון אדריכלי נוף

הנגשה מובנית

Re Paris. פארק מדעי החיים, חיפה. דוד אלחנתי אדריכלות נוף

Re Arch. מתחם CU רמת החייל, ת"א. צורנמל טורנר אדריכלות נוף

Pw Stone wash. גינת מגדאל, הוד השרון. צור-וולף אדריכלי נוף

Pw Classic. גן לאומי אפולוניה. צורנמל טורנר אדריכלות נוף

StudioBeton® Concrete Solutions for a Sustainable World

04-6415541 | 052-7730044 | www.studio-beton.co.il | studiobeton@012.net.il

▲ קיבוץ ברקאי, פנורמה (Wikimedia). דימוי גן העדן הירוק, של מדשאות וגינות שופעות, מאפיין לא רק את קיבוצי הצפון אלא גם קיבוצים באזורי המדבר. אדריכל הגנים אלפרד וייס כינה את נוף הקיבוץ "נוף ירוק חדש, בעל חזות זרה ומוזרה"

"יש מאין": על המקום והמקומי בנוף הישראלי

פרופ' אליסה רוזנברג

"בבואנו לארץ מצאנו בה שממה רבה, ונוף חרב ושרוף בלהט השמש. העמסנו על עצמנו תפקיד גדול, לשנות את הנוף הזה, ולהצל עליו, לכסות את מערומי האדמה הצרובה בירק, עצים ושיחים".

בינלאומי בצמחים. מגוון הצמחים שעמד לרשות המתכננים הלך והתרחב: צמחים חדשים גודלו ואוקלמו במשתלות ובמרכזי מחקר, והפכו לכלי מרכזי בעיצובו של נוף ישראלי חדש. בתקופת המנדט הבריטי לבדה יובאו לארץ כ-250 מינים שונים מ-20 מדינות שונות. שאלת המקום היתה מאז ומתמיד סוגיה מורכבת בתרבות הישראלית, המשקפת אמביוולנטיות עמוקה כלפי הנוף המקומי. נהוג לטעון כי אדריכלי הגנים האירופיים ביקשו לשחזר את נופי ילדותם, והעדיפו מדשאות ירוקות ויערות מחטניים על פני

פרויקט הייעור, שהחל ביוזמת הקרן הקיימת לישראל לאחר הקמתה בשנת 1901 והתרחב עם הקמת מחלקת היערות של שלטון המנדט הבריטי בשנת 1920, חולל אחד השינויים המרחביים המשמעותיים ביותר בתולדות הנוף הישראלי. יערות אורן ירושלים ניטעו מגבעות הגליל שבצפון ועד הנגב בדרום, ויצרו נוף כמעט אחיד באזורים בעלי תנאים טופוגרפיים ואקלימיים שונים לחלוטין. מפעל הייעור גם הניח את התשתית המוסדית והכלכלית להתפתחותה של תעשיית גננות חדשה, שהתבססה על מחקר בוטני ועל סחר

כך פתח אדריכל הגנים יעקב שוורצמן (שור) את הכינוס הראשון של ארגון הגנים בשנת 1943, עם הקריאה לשנות את הנוף הישראלי. הורקת הארץ היתה ביטוי מובהק לאתוס של "יש מאין", לאמונה בכוחה של ההתיישבות הציונית לברוא מחדש את הנוף כחלק מהפרויקט הרחב של ההתחדשות הלאומית. מרבית אדריכלי הגנים, שהוכשרו באירופה ופעלו בארץ ישראל בראשית המאה העשרים, ראו בנוף המקומי נוף "שרוף" ושומם, מעין לוח חלק שעליו תעוצב המולדת הציונית החדשה.

▲ פרויקט פירוא (rewilding) בריכת חורף בחולון תוכננה על שטחו של חניון לשעבר עם דגש על צמחייה מקומית. תכנון וצילום: ליאב שלם

▲ יער יתיר, קק"ל. הניגוד בין הנוף המקורי לבין היער הנטוע בולט במיוחד. (Wikimedia)

▲ סטודיו שיקום מערכות טבע ובתי גידול, תואר ראשון באדריכלות נוף, בצלאל והאוניברסיטה העברית, 2026: שיקום נחל הירקון (פתח תקווה). הדמייה: רן הורביץ, עמית מאי, עינב יהודה

הצמחיה המקומית הנמוכה, אפורת-העלים, של החורש והגריגה הים-תיכוניים. אך העדפת צמחים מיובאים איפיינה גם חברות מתיישבים רבות, במיוחד במושבות האירופיות. לפי ההיסטוריון מייקל אוסבורן (Michael Osborne), אקלום צמחיה הוא הפרדיגמה של המדע הקולוניאלי. היום, משבר האקלים מחייב אותנו לערער על אתוס ה"יש מאין", שכבר אינו יכול לעמוד בעינו. הדגש עובר מיצירת נופים "יש מאין" לשיקום נופים קיימים. התיקון שמציעה גישת "פתרונות מבוססי טבע" (Nature-Based Solutions) מדגיש את חשיבותה של הצמחייה הים-תיכונית המקומית לחיסכון במים ולשמירה על המגוון הביולוגי. הוא מחייב גם שינוי ביחס לנוף המקומי, מהעדפה של הירוק המיובא אל הערכה מחודשת של גווני הצהוב, החום והאפור המאפיינים את נופי הארץ. בסופו של דבר, הסוגיות האקולוגיות מעוררות שאלות חברתיות, תרבותיות ואסתטיות, ומציבות אתגר לפיתוחה של שפה תכנונית חדשה לנוף. שאלות אלה ואחרות עולות בימים אלה במסגרת סטודיו הקיץ "שיקום מערכות טבע ובתי גידול" בתוכנית לאדריכלות נוף בבצלאל¹. לצד רכישת ארגז כלים תכנוני חדש, הסטודיו עוסק במשמעותו של השיקום, לא רק כפעולה אקולוגית, אלא כפעולה הכרוכה בשאלות רחבות יותר של תרבות וזהות.

כפי שכתב אדריכל הנוף הדני, תומס קלמנסון (Thomas Clemmensen): "השאלה איזה טבע יש לשקם היא שאלה של זהות תרבותית: איזה סוג של קשר יש לנו, אנו מאמינים שיש לנו, או היינו רוצים שיהיה לנו עם הטבע? בדומה ליצירת מורשת, שיקום הטבע הוא כלי שבאמצעותו אומות, חברות, קהילות ויחידים מבטאים, מעצבים ומכוננים תחושת זהות, עצמיות ושייכות – תהליך שבו 'כוחו של המקום' מגויס במובנו הייצוגי, כדי להעניק ביטוי פיזי ממשי לתחושות, לערכים ולחוויות אלה"².

¹ הסטודיו עוסק בשיקום אגן הירקון ומתקיים בפקולטה לחקלאות, מזון וסביבה באוניברסיטה העברית, בהנחיית ובהנחיית אדריכל נוף ואקולוג ליאב שלם ואדר' שימאא כריים, בשיתוף עם פרופ' אפרת מורין (האוניברסיטה העברית), ד"ר יואב בן-דור (מכון הגיאולוגי) אלון מאור (משרד החקלאות) ובתמיכת אגמא.

² Thomas Clemmensen, "The Management of Dissonance in Nature Restoration," Journal of Landscape Architecture (JoLA) 2, 2014, 54-63.

לדורות הבאים

אדריכלית נוף רויטל שושני

כשהפכתי לסבתא לפני 12 שנה אמרה לי בתי הבכורה: "אמא, את האחראית על 'משבצת הטבע' אצל הילדים. הקשר שלהם לטבע ולנוף - עלייך". קיבלתי ברצון את המשימה המשפחתית והחל מסע ארוך ומהנה הנמשך עד היום שחרג מעבר למשבצת המשפחתית.

בתחילה חיפשנו שבלולים בגינות בהרצליה, לאחר מכן למדנו להכיר פרחים ועצים בפארק ובהמשך צעדנו ביחד בערוצי נחלים. הילדים טיפסו על עצים, טעמו מלוח ודומים, תאנים ותות שחור, ששכנו ידיים בשלוליות חורף ובקיץ טבלו בחופים יפים להצטנן.

כשלא התאים לצאת לטבע תמיד היתה הגינה על הגג. גן עדן בזעיר אנפין. ציפורים ופרפרים, גמל שלמה ונמלים, קצת פירות, ירקות ופרחים לקטיף לפי העונה.

במששקים שבין העבודה והחיים הבנתי שזה לא מספיק, שכדי לבנות מרחב מתאים לאנשים מול העיור המצטופף, אני צריכה לחשוב על פתרונות בממדים רחבים יותר 'תכנוניים - קהילתיים - תרבותיים'.

מהאמירה של בתי החלה צומחת לה מעצמה משימה רחבה יותר ואעז ואומר שהחלה להתגבש אצלי אפילו מעין תחושת שליחות ותפקיד רחבים יותר הקשורים בעשייה המקצועית שלי כאדריכלית נוף.

נסיבות חיצוניות עזרו לי מבלי שהייתי מודעת לכך מדי. ב-2001 התוודעתי בלונדון לתרבות גנים וסביבה כל כך שורשית ועמוקה שלא הכרתי ולא שערתי שיכולה להיות. הכרתי מקרוב התייחסות ורצון לרפא ולשקם פצעים שנעשו בעבר לסביבה ולנוף. בסיוורם שערכתי לחברי המתכננים מישראל בגני לונדון חשפתי בפניהם חשיבה פחות עיצובית ויותר משמרת, שנותנת מקום לדשא לפרוח להעשרת המגוון הביולוגי, שימוש בעצים וצמחייה מקומית, שילוב מערכות מים ומשיכת ציפורים.

בשנת השבתון בהודו ב-2008 נוספו לחוויה והבנה זו נדבכים פילוסופיים הקשורים בתודעה ורוח. למדתי מהודו על תלות מערכות הגומלין, על שבריריות הקיום וזמניותו, על איך שינוי בתודעה יכול להשפיע על מעגלים רחבים.

בסופו של שבתון זה ביקרנו (לאחר 20 שנה) בטסמניה אוסטרליה, המקום בו חיינו ארבע שנים. הפעם פגשתי שם נייסיונות של קהילות עירוניות לשלב טבע וחקלאות, ליצור גינות קהילה. למדתי על פרמקלצ'ר (שנהגה בטסמניה בשנות ה-80) וחזרתי לארץ עם שכבות ידע ומוטיבציה חדשות שהאירו את אדריכלות הנוף באור חדש שתפס אותי וקרא לי לעשייה חדשה...

התחלתי ללמוד על קיימות מכל מקור ידע שיכולתי והיה רלוונטי לאדריכלות נוף. די מהר התחלתי להשמיע את קול הקיימות באיגוד ואני

שותפים כמו המועצה לבנייה ירוקה ורשויות עירוניות הרכיבו את המעגלים והחלה להשתרש ההבנה כי המרחב העירוני המקיים הינו מפתח לעירוניות מוצלחת.

על שלל הפעילויות שנראו בתחילת הדרך נאיביות וחסרות סיכוי, ניתן לומר היום, שנים מאוחר יותר, שהשפיעו על התכנון לאיכות חיים וקיימות בשכונות העירוניות.

לאחר הסיוור בלונדון אמר לי מהנדס עיר של אחת מערי המרכז הגדולות: "הפכת לי את הדיסק" וקיוויתי שזה יחלחל גם לעשייה.

בשולחן שלי כמתכננת, הקיימות הפכה לחשיבה מובילה בתכנון, בפינוח ובליווי בהם עסקתי.

במשך עשור היתה לי הזכות להוביל עשרה סיורים מקצועיים לערי מופת בתחום הקיימות. בשיתוף המועצה לבנייה ירוקה הוצאנו סיורים לקהילת

זוכרת את סופשבוע הראשון שיזמתי לחברי האיגוד בסיור בצפון בקהילות שאימצו קיימות בחשיבה התכנונית-חברתית שלהם. זכור לי שהיו 60 משתתפים בשלושה ימי הסיוור בשנת 2011. היה מעניין ונעים יחד ובשבילי זו היתה ברכת הדרך להמשך פעילות מגוונת במשך כעשר שנים.

הרוח הגבית מהאיגוד תמיד היתה איתי, מחזקת ומשקיעה בפעילויות מתוך הכרה בחשיבותן. הרצאות וימי עיון, השתלמויות וקורסים, סיורים בארץ ובחו"ל גרמו לעוד ועוד חברים לחבור לגרעין שהנושא תפס ועניין אותם.

"קיימות עירונית, מרחב ציבורי מקיים, טבע עירוני, קהילתיות וגיוון קהילה, גינון על גגות" היו נושאים מרכזיים בפעילות שלי ונהיו לחלק חשוב בשיח המקצועי.

▲ סופשבוע של האיגוד בצפון בנושא סביבה וקהילה, 2011

▲ סיור קיימות עירונית ללונדון בשיתוף המועצה לבנייה ירוקה

▲ תערוכת האיגוד בבית ציוני אמריקה, יוני-יולי 2026. "נוף, מרחב, אור", עם אדר' נוף נעמה אשל, יזר' ועדת ההיגוי של התערוכה

▲ גינה קהילתית רמת אילן, 2022

הזום. במשך שנה הובלתי, בתמיכת האיגוד, מפגשי למידה בזום על היבטים שונים בקיימות עירונית והקשר שלהם לחוסן בזמן המגיפה. אלה היו מפגשים נעימים של קולגות, של שיח ולמידה בימים קשים בהם לא היה ברור אם 100 מטר זה מעט או הרבה...

ואז באה המלחמה הקשה והארוכה והביאה לי איתה את המפלט היחיד שיכולתי למצוא לעצמי - להיות ברוח ובאמנות.

אני שמחה על הקשר שנוצר בין אמנות לאדריכלות נוף בתערוכות הצעירים והצילומים שהתקיימו כבר בפעם שלישית על ידי האיגוד ושמחה להיות מעורבת ופעילה בו. הרעיון והיוזמה הראשוניים היו של חברנו היקר מיקי דואני ז"ל ונעמה אשל תיבדל לחיים ארוכים. התערוכה נותנת בעיני כמה לצד האמנותי שקיים בנו ויוצרת שיח המתבונן בנוף ממקום חווייתי-אישי.

עתה אני מציינת לעצמי, לבנותי, לנכדי ולחברי. עצים ומים וטבע אנושי על קנוס, מציאות בעולם ללא מלחמות וקונפליקטים, יופי, געגוע והכרת תודה על הדרך.

הייטקיסטים שלקחו את הרעיון קדימה ומימשו אותו כמיזם חברתי חי ומרגש.

חברתי בשנים אלה לארגון גינות קהילה בישראל. הכרתי גינות קהילה בארץ והשתתפתי כנציגת האיגוד בשולחן בין-משרדי ממשלתי שהוקם בירושלים לקידום הנושא.

במקום שבין הבית לעבודה חלחלה כנראה אדריכלות הנוף לנשמה ולשמחתי בחרה בתי הצעירה באדריכלות נוף כמקצוע בו היא כבר נמצאת מעל עשר שנים.

כך, לצד העשייה המקצועית המלאה הרגילה, זימנו לי היקום והתעוררות התודעה אפשרות להתבוננות פתוחה על העולם, ספיגת תובנות ועשייה חדשה. העיסוק בתכני הקיימות והאינטרקציה שנוצרה עם קולגות סביב הסיורים, הכנסים, הקורסים וההרצאות בארץ ובעולם הינם ערך מוסף עצום לעשייה שלי כאדריכלית נוף. כך גם שני הנדבכים הבאים - קהילה בתקופת קורונה ומעבר לאמנות.

ואז כשבאה הקורונה, דברים השתנו... אחזנו בקהילתיות שלנו כאדריכלי נוף בעזרת

אדריכלי נוף, אדריכלי ערים, מהנדסי ומתכנני ערים וסטודנטים - ללונדון, לברצלונה, להמבורג ולאתונה. הסיורים היו אפשרות לראות קיימות עירונית הלכה למעשה ויצרו פלטפורמה לשיח תוסס ומפרה של קולגות וגם ליצירת קשרים טובים.

בינינו לבין הערים המארחות נרקמה שותפות חברית וקולגיאלית. חזון ומטרה משותפים ליצירת עירוניות מקיימת, לקידום ידע ושיח וכלים שישפרו את הערים כמרחב בריא לקהילה ולסביבה. בכל עיר התקבלנו כאוחדים חשובים ויקרים וכקולגות לשיח.

בבית, במקביל לעשייה הציבורית, התחלתי לגעת ו"לטבול ידי בבוץ" כמו שקראתי לזה. בבניין שלנו בשכונת רמת אילן הקמנו ב-2009 גינה קהילתית על הגג המשותף, לנכדים, לדיירי הבניין ולחברים. יצרנו מקום של רווחה, טבע ויצרנות בים העירוניות סביבנו. הפתענו את עצמנו במיקרו-סביבה שניתן ליצור במרחב של מטרים ספורים. לפני שש שנים הקמנו גינה קהילתית בשכונה, בתמיכת העירייה ורק לאחרונה פגשתי שם גינה פורחת ושני

הללויה אנחנו בני שבעים וחמש!

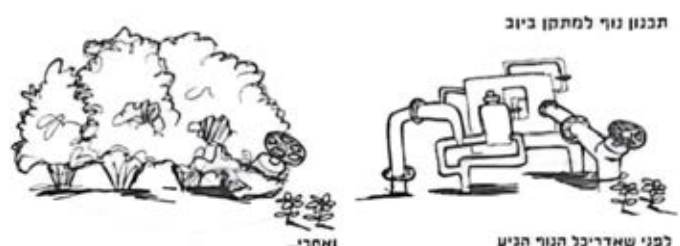
אדריכל נוף ירמי אפשטיין

הוא מתאר במחברתו במילים פיוטיות את המראה האגדי של פסגת ההר הנצפה מהאתר ותוך כדי כך הוא חושב לעצמו: אם הנקודה בפסגת ההר כל כך מיוחדת אז מדוע אני יושב כאן ומתכנן מלמטה, המקום הנכון לתכנון חייב להיות שם בפסגה - שם הפרויקט שלי. וכך הוא מטפס שוב למעלה בשארית כוחותיו לתכנון יצירת המופת שלו כשהנייד בכיסו וטעון להפליא.

מעבר בעלי חיים

צרה צרורה שהתווספה ללקסיקון של אדריכלי הנוף הוא המונח "מעבר בעלי חיים". פעם תכננו והכל היה בסדר בלי מעברים ובלי נעליים ואם היו בעלי חיים בסביבה, האדריכל היה מקיף אתר בגדר רשת אומנותית ובעלי החיים היו נשארים בחוץ ומסתכלים בקנאה על היצירה שאין הם יכולים להיכנס אליה. ואם היו שם קודם - אין להם דרך החוצה. היום הכל התהפך, לא רק שהחיות לא בחוץ אלא שאתה צריך לשלב אותן בתכנון, כמובן עם כל ההשלכות הנלוות.

הדבר הבסיסי בתכנון מעבר בעלי חיים הוא שיש לאפשר מעבר - אך אם הם יעברו סתם ככה לבד בלי עזרה מאדריכל הנוף הם יפגעו או ידרסו במקרה של חציית כביש. וכך נוצר המונח הגאוני המאפשר לבריות על ארבע לעבור בבטחה במקום המיועד.

פעם, כשמקצוע אדריכלות נוף היה מקצוע אנושי היינו בודקים מיקום, סביבה, דרישות מזמין - מכינים תוכנית ומוסרים למזמין - אך תאמינו לי זה היה מזמן. היום ישנם עשרות גדודים של בודקים, יועצים למיניהם ומאות מטלות לטיפול לפני הגעה בכלל לשלב התכנון.

מילת הקסם היום של כל ועדה היא נספח נופי והמטלות הנדרשות מאדריכל הנוף להכנת הנספח כוללות כמעט את כל האופציות הקיימות ביקום. ייקח לי כמה שעות לפרט ולפיכך אתמקד בכמה מהחביבים.

נצפות: יעני איך האתר נראה מקדימה, מאחורה, מלמטה, מלמעלה וכו'. מה עושים? המצב מסובך במיוחד באזור ההר כשהפרויקט למטה וההר למעלה. על מנת לצפות על האתר, אדריכלנו צריך לטפס על הג'בלאות, להגיע לפסגה ולתאר בצילום, שרטוט, שירה ודקלום את תכנון האתר שלמטה לפני המעורבות של האדריכל ואחרי המעורבות האומנותית המיוחדת שלו.

כשהאדריכל מגיע לפסגה כולו רצוצ' ועייף אך שש אלי קרב. הוא מחפש את הנייד לצילום פנורמי של האתר, אך כפי שכולנו יודעים האדריכל הוא גם בשר ודם ואבוי הנייד נשכח באוטו למטה. אז המסכן יורד, לוקח את המצלמה ועולה שוב מוכן לצילום אך תאמינו או לא - נגמרו הבטריות. פעם פשוט לחצנו והכל עבד - היום הכל דיגיטלי וגם כנראה החיים שלנו. לרדת עוד פעם למטה אין כוח והאדריכל שהוא בעל תושייה ויזומה, במקום לצלם מבצע רישום מרהיב של האתר במחברת - ממש מגיע כמעט לשלב תכנון ראשוני - הכל בפסגה. אך כשהוא מסתכל שוב על הנוף המדהים הקיים של האתר למטה והמשימה שהוא אמור לתכנן - פיתוח שטח למתקן ביו - הוא נתקף בחלחלה לעולל שיעשה לנוף הקיים וזו הוא משתמש בנוסחת הפלא: ממלא הכל בעצים כך שרואים רק ירוק מלמעלה - לא ביוב ולא כלום - הכל אורגני.

שמח וטוב לב אף-רץ לו אדריכלנו במורד ההר לאזור התכנון עצמו, תשוש אך מלא חדוות יצירה להתקדם אל המשימה השנייה על פי ספר החוקים של הנספח הנופי - תיאור הנצפות מהאתר לעבר הסביבה הקרובה והרחוקה, כולל לפסגת ההר שממנו ירד זה עתה.

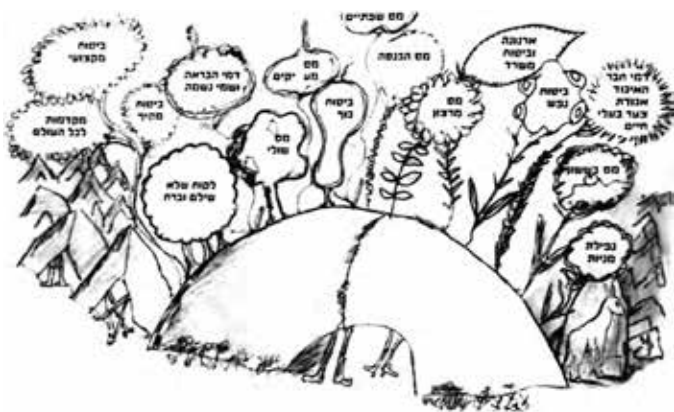
בצעירותנו תלננו פרוייקטים רבים
חלקם במנרה, אך רובם מזמן כורחים
את ייתרת מצ האחוזים שלא הונשו
קדימה חברים, אל תשכחו
גם בניל מופלב,
עם חוליה חסרה בנב
עלו לנבטה לפרוייקט המאה
והגישו דוח על יצירתכם הניפלאה
אל תוותרו על ייתרת החשבון
עבור העבודה - פיקוח עליון...

א פיקוח עליון פרויקט המאה. כתבו ואיירו: ירמי אפשטיין וליאונרד נירקיס

A black and white line drawing of a simple house with a large arched doorway. A donkey stands on the left, a rabbit on the right, and a snake in the foreground. A small figure is visible inside the doorway.

▲ מעבר צר (צער) לבעלי חיים. שיקום נופי למתקן ביו. כתבו ואיירו: ירמי אפשטיין ולאונד נירקיס

בבתכנון המעבר מגלה האדריכל שנדרש מאמץ תכנוני אדיר ותושייה על מנת לשכנע את עמיתנו בעלי החיים לעבור דרך המעבר. יש להדגיש את הכניסה בבתכנון אקולוגי מיוחד של התאמת צמחים בפתח המעבר, על מנת שיפיצו ריח ששיעווד את בעלי החיים להשתמש בו. כמובן הכוונה לכל בעלי החיים, גם הארנבת וגם התן – לכל היותר אם זה לא ילך רק אחד מהם יעבור וזה כמובן יהיה התן – אחרי ארוחה דשנה...

נוכחנו לדעת שבעלי החיים לא מתלהבים מהתכנון האקולוגי ובוחרים לעבור בדווקא במקום שאין מעבר ואז כפי שצוין אז שהם נדרסים או נשאים בחוץ ואז שוד ושבר מתמוטטת כל אסכולת הביוספרה. איך משכנעים את החיות למיניהן לעבור? פתרון הקסם - שילוט. מציבים שלט גדול ומאיר עיניים ולחיות לילות כיתוב בזרחן - מעבר לבעלי חיים עם ציור אומנותי של האדריכל, רצוי דמות של צבי או איילה ולא חס וחלילה חמור - זה מעליב את החיות.

באנגליה שיטה זו הוכתרה בהצלחה, וזה בדוק אישית. החיות הממושמות ועומדות בתור ובאמת עוברות רק במעבר. אצלנו - אלוהים ישמור - אתם מדמיינים לעצמכם איזה בלגן יהיה בתור מבלי להזכיר שוב את הארנבת והתן, אך בכל זאת צריך לנסות.

האדריכל מכין את השלט הנדרש - כמובן עם הסבר אקולוגי - אדפטציה של בעלי חיים למעבר בעזרת אלמנט שילוט, ואז כשהכל מוכן מגלה אדריכלנו היקר שבעלי החיים ובעיקר החמור לא יודעים לקרוא...

A sketch of a man and a woman walking down a street lined with buildings and trees, with a red starburst symbol above them.

▲ עלה תאנה לכל מטרה. כתב ואייר: ירמי אפשטיין

פעם היינו מתכננים דברים יצירתיים, אפילו זוכים בפרסים - כיד הדמיון והמעוף, בלי לחשוש בעת השרטוט של קווים ורדיוסים בתכנון. כיום שאנו מתכננים מגרש משחקים למשל (אם בכלל), היד או העכבר רועדים ורואים כבר תביעה מרחפת באוויר. כשמשחקים, ילדים נופלים, ופעם כשילד נפל - זוהי קורה - לוקחים אותו לקופת חולים והכל בסדר. אך היום שוד ושבר, כל תזוזה גורמת לתביעות עד להודעה חדשה. מה קורה עם ילד שמשחק ביער? את מי הוא יתבע? איזה קוף מסכן?

אז בבואנו לתכנן - ובעיקר מגרשי משחקים - ממלאים קודם מאה סעיפי הגנה וזכויות דואגים לביטוח רטוראקטיבי החל מבריאת העולם. חשוב מאוד לציין שכל הרעיונות בתכנון הם בכלל לא שלך אלא של חברת מתקני המשחק ואין לך שום קשר נפשי או מקצועי לתכנון בכלל.

צריך לזכור לצרף למפרט את מילות הקסם "מהנדס הפרויקט" ושרק הוא אחראי לכל בורג, קרש, קורה, ברזל ופלסטיק וכמובן לכל נזק למשתמש.

אדריכלות נוף | ספטמבר 2026 | גליון 99 41

תמונת עתיד – מחשבות על אמון, קהילה ואדריכלות נוף בישראל

אדריכל נוף רז מטלון

▲ מפגש עם משפחות שכולות בקיבוץ בארי

שחיברה בין משפחות החטופים לבין הציבור. לכל משפחה היה מרחב אישי שבו יכלה לספר על האדם שמאחורי תמונת החטוף ולבקש מהציבור פעולות למען יקרה.

כשפתחנו אפשרות לכתיבת מכתבים נכתבו אלפי מכתבים מכל העולם. היום, לאחר שהחטופים שבו, חלקם לא בחיים, הפלטפורמה משמשת גם כאתר זיכרון.

מבלי שהתכוונתי, התחלתי לעסוק ביצירת מרחבים מסוג אחר. לא מרחבים פיזיים, אלא מרחבים אנושיים, המאפשרים לכל אדם לשמור על קולו הייחודי ובו בזמן להיות חלק מסיפור גדול יותר.

לאחר מכן נולד FIELD.

יחד עם אוניברסיטת רייכמן והמועצה האזורית אשכול ניסינו לגבש מסגרת אזורית חדשה שתאפשר לסטודנטים, לאנשי מקצוע ולקהילות שנפגעו מהמלחמה לעבוד יחד בתהליכי שיקום. עשרות סטודנטים ביקשו להצטרף, שותפויות ראשונות נרקמו, אך הקושי בגיוס תקציבים והמורכבות הרגולטורית הובילו אותי להבין שלפחות באותה נקודת זמן המיזם לא יוכל להתממש כפי שקיוונו.

היום אני רואה בכך כישלון. גם רעיון שלא מצליח להתממש יכול לשנות את מי שאתה. לפעמים הוא אינו קיים כדי להצליח, אלא כדי לחדד את השאלה שאתה באמת מנסה לשאול.

האמון בין אנשים, מוסדות וקהילות נשחקים, הטכנולוגיה לבדה לא תדע לתקן זאת. אמון נבנה באמצעות אחריות, שקיפות והקשבה. לכן את המסע שלי אל העתיד אני מתחיל דווקא כאן, לא בטכנולוגיה אלא באמון.

כל התחדשות מתחילה בפירוק. כשחזרתי למשרד בחנתי מחדש את הפרויקטים שליוותי במשך שנים. למדתי שכדי להתחיל משהו חדש צריך קודם כול לפנות מקום, ולעיתים הנכונות להיכשל עדיפה על פני המשך תנועה במסלול שכבר אינו מייצר משמעות.

מתוך המקום הזה התחיל מסע שהוביל אותי לשלושה מיזמים שונים. רק בדיעבד הבנתי שהם לא היו שלושה רעיונות נפרדים, אלא שלושה ניסיונות לענות על אותה שאלה.

המיזם הראשון היה Not Alone.

בשיא המאבק להשבת החטופים יצרנו, יחד עם מתנדבים רבים מהארץ ומהעולם, פלטפורמה

▲ עמוד המכתבים של אלי שרעבי באפליקציית Not Alone

אני מניח שלכל אחד מאיתנו יש את תמונת העתיד שלו. יש מי שרואה מול עיניו קטסטרופה טכנולוגית, ויש מי שמדמיון מציאות שבה סוכני AI מבצעים עבורנו את המלאכות המייגעות ומשאירים לנו זמן לעסוק במה שבאמת חשוב.

אני מבקש לנצל את ההזדמנות הזאת כדי לדבר על תמונת העתיד שלי. היא נולדה מתוך חוויה אישית, ואני מקווה שתהווה הזמנה להתבוננות במציאות הישראלית של שנת 2026 ובדרך שבה אני מביט היום על מקצוע אדריכלות הנוף.

תמונת העתיד שלי התחילה בשבעה באוקטובר. המציאות אילצה אותי לקחת פסק זמן מהמשרד ולהניח כמעט את כל הפרויקטים מאחור למשך קרוב לשנתיים. לראשונה מזה כמעט שלושים שנה לא הייתי אדריכל נוף.

זו היתה הפעם השנייה שבה שאלתי את עצמי מי אני ביחס למקצוע שלי. הפעם הראשונה היתה בתחילת מהפכת האינטרנט. אז היו אלה שאלות על מקומו של מקצוע ותיק בעולם משתנה. בשנתיים האחרונות הן הפכו לשאלות קיומיות.

המעורבות בנושאים של חיים ומוות ערערה את תחושת הערך שמצאתי בעשייה האדריכלית. השאלות "למה אני עושה את מה שאני עושה", "עבור מי" ו"מה הערך שהעבודה שלי מייצרת" חזרו בעוצמה שלא הכרתי. אם תרצו, היה זה ריסטארט של כל הנחות היסוד ששליוו נשענה עבודתי במשך שלושה עשורים.

לפני שנגיע ל-AI, תמונת העתיד שלי כוללת חוליה נוספת. השנים האחרונות חשפו בפניי את היחלשותם של מנגנונים ממלכתיים, ובמקביל את עוצמתה של חברה אזרחית יצרנית ואמיצה. בתחילת דרכי העצמאית טעיתי לחשוב שלבד אני יעיל יותר. משבר השבעה באוקטובר, ובמיוחד המאבק להשבת החטופים, לימד אותי אחרת.

ביחד אנחנו טובים יותר. חזקים יותר. יצירתיים יותר.

אני מתכוון ליחסי הגומלין שבין משרדים, בין תחומי ידע, בין יוצרים ובין אנשים שפשוט החליטו לקום ולעשות. להיות חלק ממשהו גדול יותר היא תחושה שקשה לוותר עליה. לכן תמונת העתיד שלי היא קודם כול מחוברת יותר. קהילתית יותר.

ואז מגיעה שאלת האמון.

אמון הוא יסוד הכרחי בכל עבודת תכנון. אפשר לדבר שעות על בינה מלאכותית, אבל אם יחסי

באותה תקופה התחלתי לעבוד על פרויקט חדש בשם ONJ, One Note Journey.

גם הוא התחיל כרעיון מעורפל. בתחילה הוא כלל לא עסק באדריכלות נוף, אלא בניסיון ליצור קשרים של אומן בין אנשים. רק בהדרגה הוא החזיר אותי, כמעט מבלי שהתכוונתי, אל עולם אדריכלות הנוף.

היום ONJ מאפשר לאדריכלים, אדריכלי נוף ויוצרים להעלות את המקומות שיצרו למפה משותפת, ולחבר אותם מחדש ליצבור שמשמש בהם. יחד נוצרת בהדרגה מפה של המקומות שאדריכלים יוצרים בישראל. אבל מבחינתי הטכנולוגיה היא רק האמצעי.

רק בזמן כתיבת המאמר הזה הבנתי שהרעיון המרכזי כלל לא השתנה.

ב-Not Alone ניסיתי ליצור מרחב אישי לכל משפחה בתוך קהילה אחת גדולה.

ב-FIELD ניסיתי ליצור מרחב שבו לכל קהילה יהיה קול ייחודי בתוך מסגרת אזרחית משותפת.

וב-ONJ אני מנסה להזמין כל משרד להיות חלק ממרחב משותף שבו המקומות שיצר ותעשייה שלמה שעומדת מאחורי יצירתם, פוגשים את הציבור שמשמש בהם.

זו גם הסיבה ש-ONJ קיבל את צורתו. הוא אינו רק מקום לשמור בו פרויקטים. הוא מאפשר לעצור מדי פעם, להביט לאחור ולגלות את החוט המקשר בין פרויקטים שנראו בזמן אמת נפרדים לחלוטין. עם הזמן, המפה הזאת יכולה להפוך גם לזיכרון מקצועי משותף. לא רק אוסף של פרויקטים, אלא דרך לראות מה בנינו כאן, אילו רעיונות חוזרים ממקום למקום ואיך המקצוע שלנו משתנה לאורך השנים.

היום, בעיניי, אדריכלות הנוף אינה עוסקת רק בתכנון של מרחב, צמחיה וחומר. היא עוסקת גם ביצירת התנאים למפגש אנושי, בבניית אומן, בזיכרון של מקום וביכולת של קהילה למצוא את עצמה מחדש.

דווקא בעידן שבו הבינה המלאכותית יודעת לייצר תשובות במהירות הולכת וגוברת, הערך האנושי שלנו יעבור מהיכולת לייצר עוד מידע אל היכולת ליצור הקשרים חדשים, לזהות משמעות, לבנות אומן ולהפגיש בין אנשים סביב רעיונות משותפים.

אני באמת לא יודע כיצד ONJ יפגוש את קהילת אדריכלי הנוף, ואם הרעיון הזה יצליח. בשלב הזה אני מבקש מאדריכלי נוף דבר פשוט יחסית: להניח כמה מהמקומות שיצרו על המפה, ולראות יחד מה יכול לצמוח ממנה.

אני מחפש דרכים לבנות מרחבים שבהם הייחודי והמשותף אינם מתחרים זה בזה, אלא מחזקים זה את זה. השאלה הגדולה של השנים הקרובות אינה אם נשתמש בבינה מלאכותית, אלא איזו חברה נבנה, ואיזה בני אדם נהיה, כאשר נעשה בה שימוש.

א מסך הגלריה - פלטפורמת ONJ

א תאור מקום על המפה המשותפת

א מפת הפרויקטים בפלטפורמת ONJ

רז מטלון הוא אדריכל נוף, בוגר הטכניון (1996), שותף של גיא שלף במשרד שלף מטלון אדריכלי נוף בע"מ. בשנים האחרונות עוסק בעיקר בתכנון פארקים וטבע עירוני, ומייסד הפלטפורמה ONJ.

למידע נוסף על המיזמים: <https://not-alone.app>, www.onenotejourney.com

מסוף תחבורה כפר סבא

איז' בלנק אדריכלות נוף

סדרת האריחים 30/60/7 בגמר "אומבריאנו"

במרחב מסוג זה נדרש ריצוף המספק נוחות הליכה, קריאות ברורה ועמידות גבוהה בפני עומסי שימוש אינטנסיביים. בפרויקט שולבו **אריחים בגימור אומבריאנו** בגוון גרניט אפור בהיר, לצד **אבן סיינה שקטה** בגוון שחור פחם מבית **אקרשטיין**. השילוב בין הגוונים מאפשר הבחנה בין אזורי התנועה וההמתנה, תוך שמירה על שפה אחידה ורציפה במרחב.

גימור **אומבריאנו** נבחר בזכות עמידותו הגבוהה לשחיקה ויכולתו לשמור על מראה אחיד גם בתנאי שימוש אינטנסיביים. בנוסף, הוא מאפשר תחזוקה וניקוי פשוטים - יתרון משמעותי במתחמי תחבורה עתירי תנועת הולכי רגל.

הפרויקט מדגים כיצד בחירה מדויקת של ריצוף תומכת בתפקוד היומיומי של המרחב ומאפשרת ליצור סביבה נוחה, ברורה ועמידה, המותאמת לתנועת קהל גדולה לאורך זמן.

מסוף התחבורה המזרחי בכפר סבא תוכנן כמרכז קישוריות עירוני ובינעירוני, המחבר בין אזור התעסוקה והתעשייה לבין העיר ומערך התחבורה הרחב. המתחם מיועד לקלוט כמויות גדולות של נוסעים לאורך היום, ולכן ניתן דגש על יצירת מרחבי התארגנות, המתנה ושהייה מוגדרים ונוחים לשימוש.

התכנון שם במרכז את חוויית המשתמש, עם אזורי המתנה מוצלים תחת סככת הצללה משמעותית, המייצרת מרחב מקורה אחיד, ולצדם תנועת הולכי רגל רציפה ומוצללת באמצעות שדרת עצי צאלון רחבי נוף, המקשרת בין חלקי המסוף. הפרויקט משלב אלמנטי ריהוט ייחודיים, שעוצבו ופותחו במיוחד עבור המתחם כחלק ממרחב ציבורי כולל ומזמין.

סדרת האריחים 30/60/7 בגמר "אומבריאנו"

המזמין: נתיבי איילון | אדריכל: איז' בלנק אדריכלות נוף

לפרטים נוספים סרקו והכנסו לקטלוג החדש לריצופי החוץ 2026

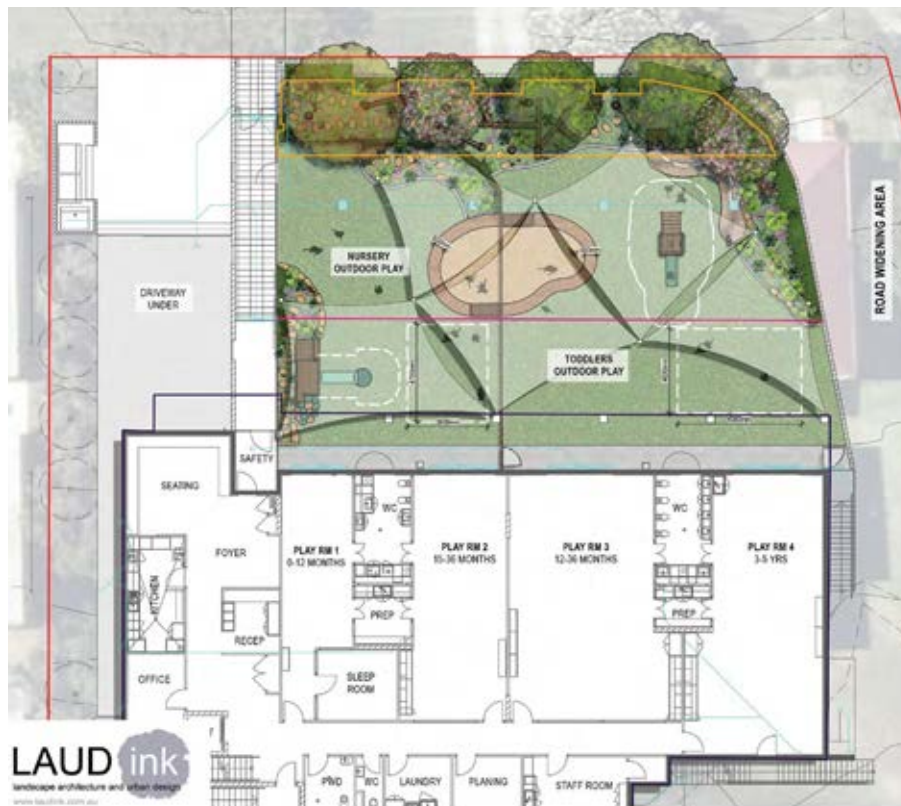
מקום לגדול

אדריכלית נוף מור נבון גוליק

לאוסטרליה הגעתי לפני כשנה וחצי בלי אף קשר מקצועי מקומי, כך שדי מהר התחלתי לחפש את המקומות שבהם הקהילה המקצועית נפגשת. כך מצאתי את עצמי בשבע בבוקר בפארק ויקטוריה, בפורום הפארקים, מוקפת באדריכלי נוף עם קפה ומאפה ביד. שעתיים של הרצאה ושיחות, ובתשע כולם כבר בדרך לעבודה. באחד המפגשים הכרתי את ג'ין פוגרטי, אדריכלית נוף ותיקה שלימים הפכה למנטורית שלי. המפגשים האלה לימדו אותי שקהילה מקצועית אינה רק במה להצגת עבודות גמורות, אלא גם מקום שבו מותר להיות בתחילת הדרך, לשאול, להתלבט וללמוד.

המבט שלי מאוסטרליה אינו מבט של מי שיצאה מן השיח הישראלי, אלא של מי שמבקשת להשתתף בו עם עוד כלים ועוד שאלות. אחת מהן הגיעה אליי לא בכנס חגיגי או בפריקט אקולוגי חלומי, אלא באמצע יום עבודה רגיל, בתכנון מתחם מגורים.

שם פגשתי את המושג Deep Planting Zone - אזור שתילה עמוקה. במסגרת הוראות התכנון החלות על הפריקט נדרשנו להשאיר מראש חלק מן המגרש פתוח לשמיים ומחובר לקרקע הטבעית, ללא בנייה או תשתיות מעליו ומתחתיו, כדי לאפשר לעצים להתבסס ולהגיע לבגרות. לכאורה,

▲ אזור שתילה עמוקה (Deep Planting Zone), המסומן בכתום, משולב כחלק אינטגרלי ממרחב המשחק הטבעי ומאפשר לעצים להתפתח כחלק מחווית המשחק והנוף לאורך זמן. פרויקט לגיל הרך, Sherwood, Brisbane. תכנון אדריכלות נוף: LAUD ink

▲ שילוב אזורי שתילה עמוקה (Deep Planting Zones) בפריקט מגורים ב-Scarborough, Queensland. בתכנית נראה האזור המסומן בכתום במפלס העליון, לצד אזורים נוספים המשולבים בקומות הקרקע. התכנון מדגים כיצד מקום לקרקע ולעצים נשמר כחלק ממערך התכנון הכולל של המגרש. תכנון אדריכלות נוף: LAUD ink

הסעיף הזה עניין אותי לא מפני שמצאתי באוסטרליה פתרון שכדאי להעתיק לישראל - גם בישראל יש ידע מקצועי, מדריכים ופרויקטים מצוינים המותאמים למורכבות המקומית. אלא מפני שהוא גרם לי לעצור ולחשוב על כוחו של סעיף תכנוני קטן לשנות את סדר השאלות: לא כמה אדמה נשארה לעץ בסוף, אלא איזה מקום אנחנו שומרים לו מלכתחילה.

אותה מחשבה חוזרת אליי כשאני חושבת על הדור הבא של המקצוע. באוסטרליה פגשתי את המנטורינג באחד המסלולים לקבלת המעמד Registered Landscape Architect מטעם AILA שנה שבה איש מקצוע מנוסה מלווה את המועמד/ת, והשיחה המקצועית עצמה הופכת לחלק מתהליך ההתפתחות. המבט מבחוץ אינו מחפש מודל מושלם, אלא מבקש לזהות רעיון ששווה לקחת הלאה - ואת המנטורינג הייתי שמחה לקחת איתי.

כי גם ידע צריך מקום לגדול. הוא אינו עובר רק באוניברסיטה, בתקנים או במדריכים. הוא עובר מאדם לאדם, דרך ביקורת, שאלות וניסיון, ובמפגש בין מי שכבר צברו דרך לבין מי שמגיעים עם שאלות חדשות.

אולי זו השאלה שאני מביאה איתי אל שנת ה-75 של האיגוד הישראלי: לא רק כיצד מקדמים את המקצוע, אלא כיצד מחזקים את תרומתו לאיכות החיים ולסביבה שלנו. איך אנחנו מטמיעים את החשיבה הנופית עמוק מספיק בתהליכי התכנון, כך שהיא אינה תלויה רק בשאלה אם אדריכל הנוף הצליח להגיע לשולחן בזמן. ואיך, במקביל, אנחנו יוצרים מקום לדור הבא ללמוד, לשאול, להתפתח, ובבוא הזמן גם לשנות את מה שאנחנו חושבים שאנחנו כבר יודעים.

כי גם עץ וגם מקצוע אינם צומחים מהצורת כוונות. הם צומחים כשמישהו דואג להשאיר להם מראש מקום, זמן ותנאים להתפתח.

▲ סיור מקצועי בשעות הבוקר, בריסבן. מפגשים מקצועיים רבים מתקיימים כאן לפני תחילת יום העבודה, ומשלבים קפה ושיחה בין עמיתים עם למידה משותפת על פרויקטים בעיר. צילום: מור נבון גוליק

לכן השאלה שמעסיקה אותי אינה רק מה אנחנו מתכננים, אלא מתי החשיבה הנופית מקבלת מקום להשפיע. האם השאלות על קרקע, מים, צל, אקולוגיה וחיים עתידיים נשאלות מראש, או רק אחרי שהבינו, החניה והתשתיות כבר קיבלו את מבוקשם?

עוד סעיף בתוכנית. בפועל, הוא דרש מצוות התכנון להשאיר מקום לעץ לפני שהבינו, החניה והתשתיות קיבלו את כל המקום. המחשבה הראשונה שלי היתה, כמובן: נו, באמת. קל להם לשמור מקום - יש להם יבשת שלמה. אלא שהתוכנית אינה מחלקת את היבשת. היא מחלקת מגרש מגורים אחד, שגם בו מתחרים על כל מטר: בינוי, חניה, ביסוס, תשתיות ושוורשים. אין באוסטרליה דרישת deep planting ברמה פדרלית אחידה, וגם כאן, מניסיוני בפיתוח הפרטי, החשיבה הנופית לא תמיד נכנסת לתהליך מספיק מוקדם.

ובכל זאת, משהו בסעיף הקטן הזה נשאר איתי. הבנתי שגם כשהחשיבה הנופית אינה הראשונה להגיע לשולחן, מערכת התכנון יכולה לשמור מראש מקום לתוצאה שעוד אי אפשר לראות. אדריכלות הנוף מביאה לתהליך התכנון הסתכלות מערכתית: קרקע, מים, צמחיה, אקלים, תשתיות ואנשים אינם שכבות נפרדות, אלא מערכת אחת שמשתנה לאורך זמן. אנחנו מתכננים מרחבים שחלק מהותי מהם אינו קיים כשהתוכנית מסתיימת. העץ שאנחנו מסמנים היום יהיה אולי משמעותי באמת רק בעוד עשרים שנה. המים ימשיכו לנוע באתר הרבה אחרי שהפרויקט יימסר, והמרחב שניצור יצטרך להשתנות, להתבגר ולהסתגל. במובן הזה, זמן הוא אחד מחומרי התכנון שלנו.

▲ Archerfield Wetlands District Park, Brisbane. סיור מקצועי במסגרת AILA + PLA Queensland Parks Forum. הפארק, שהוקם בשטח ששימש בעבר כמתקן לטיהור שפכים, משלב שיקום אקולוגי, משחק ומרחבים קהילתיים. הסיור עסק לא רק בכונת התכנון, אלא גם באופן שבו הנוף מתפתח ומתחזק לאורך זמן. צילום: מור נבון גוליק

מור נבון גוליק, אדריכלית נוף ב-LAUD ink, בריסבן, אוסטרליה, יוצרת ומגישת הפודקאסט "קול הנוף".

החיפויים הדקורטיביים של פרו-דק מדגישים כל יצירה אדריכלית **גם בשעות החשיכה**

חיפוי פרו-דק נוגד החלקה בדרגת R-11 על גשר 'אנדרטת אסון הבונים', שנבנתה עבור רכבת ישראל מול מושב הבונים.
משרדים מתכננים: דוקוב-פולק אדריכלים בע"מ; מילר-בלום תכנון סביבתי בע"מ

טל: 1-700-555-228 | www.prodeck.co.il

כשהסקיצה הופכת למציאות

